

ԱՆԵՏԱՐԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ՀԱՏՈՐ ԿԲ

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՅՈՒԼԻՍ 3, 1909

ԹԻՒ 27

ԱՐՏՈՆԱՏԵՐ

Ճ. Ք. ԿՐԻՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ

Հ. Մ. ԱՂԵՆ

ԲՈՎԱՆՔԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԹՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

Արդարութեան ուրացում

Կալոցներու խնդիրը

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ

ՊԱՏԱԿՆԵՐ

Հայ հերոսուհի մը, միջադէպ

Կիլիկեան կոտորածին

Միջալսյրին ազդեցութիւնը

ՅՕՂՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

Յարուցեալ մեռեալք ի Ս. Լուիս

Քրիստոս եւ քաղաքակրթութիւն

Ժողովական եկեղեցիներու միջազգային

Երրորդ խորհուրդը

Թուրքիա Սուլթան Համիտի օրով

Ուղեւորութիւն յԱտանա

Կեղծիքը

Շաքի դէպքը

Բարձր. Վարժարան, Պարտիզակ

Տիար Մկրտիչ Թ. Փուշմանեան

Հայ կեանքը

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ս. ՎԱՆ Բ. Թ.

ՆՇԱՆ ՂԱՐԱՍԷՖԷՐԵԱՆ

ԴԱԻԹ ՓԱԽՅՕՅԵԱՆ

Մ. Յ. ԳՆԱՃԵԱՆ

Հ. ՄԱՍԻԿՈՆԵԱՆ

ԱԶՆԻՒ Ս. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Մ. Գ. ՏՈՄՊՈՒԼԵԱՆ

Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ՓԱՌՆԱԿ

Կ. Մ. ՄԱՆԱՎԵԱՆ

Հ. ՄԱՍԻԿՈՆԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԵՕԳՈՒՇՈՒ

اوداد هفته لاق مجله - در سانس اول هاست

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Յարեկ. բանեղին 40 դ.ճ.
Ամերիկայի համ. 2 Տոլ.
Անգլիոյ „ 8 շիլինգ
Ռուսիոյ համ. 10 Ֆր.
Չեռ. ֆէ. համ. 80 փոլ.
Կանոնացման գինները
չափաւոր

ԱՌԵՏԱՐԵՐ

ՇԱՐԱՅԱԹԵՐԹ

ՀԱՅԵՐԷՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱՌԲԵՐԷՐՆԵ

(ԱՆԿԵԼԻՍՖՈՐՈՍ)

ՅՈՒՆՍԵՓ. ԹԱՌԲԵՐԷՐՆԵ

Խմբագիրներ Հ. Մ. Ալեք.
Հ. Ս. Պարսնըմ
Յ. Գ. Դրիգորեան

Պատրիկ Հառու, Սթամբուլ
Կ. պոլիս, Թուրքիա

THE AVEDAPER

(ANGELIAPHOROS)

A WEEKLY PAPER

PUBLISHED IN

ARMENIAN, ARMENO-TURKISH, AND
GRECO-TURKISH

EDITORS H. M. ALLEN
H. S. BARNUM
H. K. KRIKORIAN

Offices: American Bible House
Stamboul, Cons/ple, Turkey

TERMS

Am. Subscrip. Ps. 40
U. S. A. \$ 2
England Shils. 8
Other countries Frs. 10

Single Copy 50 Paras

Advertising rates on
application

Բաժանորդագրութիւններու, վճարումներու և հասցէի փոփոխման վերաբերեալ տալէն դրութիւններ պրկուելու են առ Տր. Հ. Ս. Պարսնըմ:

ԿԱՐՆԻՈՐ

Նոր երգարանը, «Հոգևոր երգարան եղանակներով» պատ-
րաստ է վաճառման համար: Դիմն է 15 դաճ. (երեք քա-
ռորդ մէճիտ): Թղթատարով մէկ օրինակ ընդունել ուղղուներ
2 $\frac{1}{2}$ դաճ. աւելի պիտի գրկեն թղթատարական ծախքի համար:

ԱՄԵՐԻԿԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly AVEDAPER, American Bible House, Constantinople.

ՄԱՏՈՐ ԿԲ

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՅՈՒԼԻՍ 3, 1909

ԹԻԻ 27

ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ 2. Մ. ԱԼԷՆ.

Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, Յ. Գ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ԱՐԳԱՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՐԱՅՈՒՄ

Հ. Մ. Ա.

ՄԵՐԻԿԱՆ դատարաններու թերութիւնները քննադատող նոր յօդուածագիր մը արդարութեան Ուրացումը խորագրին տակ յօդած մը կը գրէ և յառաջաբանին մէջ կը նկատուի Փէնսիլվանիա նահանգի նորակառոյց խորհրդարանին որմանկարներէն մին, որ կը ներկայցնէ արդարութեան արձանը աչքերը կապուած, կ'ձեռքը կշիռ մը և միւս ձեռքը սուր մը։ Կտակերին վրայ արձանագրուած են սա բառերը. արդարութիւն է կառավարութեան նպատակը։ Այն տապալուած է և պիտի հետապնդուի մինչեւ որ ոք բերուի, կամ մինչեւ որ ազատութիւնը կորուի հետապնդութեան միջոցին։ Մանրակշիռ քաղաքներ են ասոնք և ամենախնամեալ ուսումնարաններու արժանի։ Մասնաւոր նշանակութիւն ունին այս երկրի բոլոր ուղղամիտ մարդոց համար, որոնք կ'անձկան գործնական հիմ մը գտնել Թուրոյ կառավարական ու քաղաքային կեանքին հարաւոր երկրին նոր ոյժերուն առջեւ ելած դժուարութիւնները ակնբերել է թէ շատ մեծ են։ Իրաւ բոլորովին աննման ցեղերու համախմբումը, սեանանքի մեծ տարբերութիւնները, բազմամեայ նապետութեան կողմէ մշակուած փոխադարձ նվաստահոլութիւնը, զրեթէ համաշխարհական ազատութեան վրայ աւելնալով, այնպիսի պայմաններ կը ներկայացնեն որոնք փորձի պիտի ենթարին ունէ կառավարութեան ոյժը և կարողութիւնը։

Օամ. կառավարութիւնը, որու վիճակած գործը այնքան մեծ է, կացութեան տեղեակ բոլոր ուշիմ մարդոց համակրանքը և բարեացակամութիւնը կը վայելէ։ Սակայն հիմա որ բարեկարգութեան գործը սկսած է, Թուրքիոյ բարեկամները անձկութեան մէջ են։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ կառավարութեան տիրող քաղաքականութիւնը, կամ մասնաւոր, ի՞նչ պիտի ըլլայ անոր վերջնական կէտ նպատակին։ Ամէն բան ասկէ կախում պիտի ունենայ, մասնաւոր նկատելով լարիւրինթոսը՝ որու մէջէն իր ուղին պիտի գտնէ կառավարութիւնը։ Սա կըրնայ իրեն նպատակ ընտրել անդիմադրելի բանակի և նաւատորմի մը կազմութիւն, կամ ընդարձակ հարստութեան կուտակում, կամ միայն միազգի գերիշխանութիւն բոլոր միւսներուն ի մի ձուլմամբ։ Ամէն ազգեր զանազան աստիճաններով ունին այս տենչերը, և գոնէ ոմանք կը հետապնդեն զանոնք օրինաւոր ճամբով։ Բայց Արդարութիւն է կառավարութեան նպատակը։ Եթէ այս վրիպի տեսողութենէ, ամէն ինչ կը կորսուի։ Նահապետական օրերէն մինչեւ ներկայ օրս աշխարհի ոչ մէկ կառավարութիւն կարող եղած է ընդարձակ արդարութեան մը զօրութեան զէմ կոնգուն մնալ։ Եթէ հասարակ արդարութեան ձայնին միտ չլըրուի, ոչ մէկ բան կրնայ այդ կառավարութեան դատապարտուելուն առջեւն առնել։

Համիտ Բի իշխանութեան ներքեւ Թուրքիա ինքնասպանութեան այս անգունը զլորուելու վրայ էր, և ահա քանի մը հուժկու բազուկներ աղէտին առջեւն առին։ Աշխարհի քաղաքակիրթ ազգերուն կողմէ ինքնեկ ծափերու որոտում մը ողջու-

նեց Երիտասարդ Թուրքիոյ այս ղեկավարական արարքը, Յեղափոխութիւնը ամէն կողմէ հայրենասէրներու գործ ճանչցուեցաւ, և անոնց շարժառիթներուն մաքրութիւնը առանց վերապահութեան ընդունուեցաւ: Այդ, քաղաքակիրթ աշխարհին կ'ականակէ Թուրքիայէ, Պատասխանը դիւրին է, բայց գործադրութիւնը դժուար: Աշխարհ, գէթ Երիտասարդ Թուրքիոյ համակիր բարեկամները, կառավարութիւնն կ'ականակեն արդարութիւնը գերազոյն նպատակ ընտրել: Արդարութեան պատկերին աչքերը կ'ապուած են: Շնորհ և խորհուրդութիւն անկարելի են: Կշիռը պիտի վճռէ և սուրը պիտի կ'ամ պաշտպանէ, կ'ամ պատժէ: Իսլամ, Քրիստոնեայ, Հրեայ, Թուրք, Հայ, Յոյն, Քուրդ, Ալպանիացի և Սիւրիացի, ամէնը նոյն կոռւանին վրայ կը գտնուին արդարութեան առջեւ: Պատճառը սա է որ «Աստուծոյ քով աշտուածիւն չկայ» և արդարութիւնը Աստուծային և անփոփոխ օրէնքներու գործադրութիւնն է լոկ: Երիտասարդ Թուրքիայէ կ'ականակուի ամէնուն իրաւունք ընել և բնաւ չանտեսել հաղարաւոր այն Իսլամները, որոնք այսօր իսկ անիրաւութեան զոհեր են: Բայց առ այժմ արդարութեան աղաղակը Կիլիկիոյ դաշտերէն կը բարձրանայ անդադար: Այդ նահանգին Հայերը Աստուծոյ և մարդոց առջեւ չարաչար անիրաւուեցան: Քանի մը տաք դուխներու անխոհեմութիւնները, տխմարութիւնը և տղայական յոխորասնքները Թուրքիոյ ամէն հաւատարիմ հպատակներ ու բարեկամներ կ'ողբան: Բայց ասոնք չեն կրնար ուղղակի կամ անուղղակի պատճառ նկատուիլ հաղարաւոր անմեղներու անխնայ կոտորման: Մեռելաշիններ կարելի չէ վերստին կենդանացնել: Կարգ մը կորուստներ կարելի չէ երբեք դարմանել: Բայց կառավարութիւնը ամբողջ Երիտասարդ Թուրքիոյ օժանդակութեամբ կրնայ ինչ ինչ հատուցումներ ընել: Կրնայ գողցուած գոյքերը վերադարձնել, կրնայ քանդուածները վերաշինել, կրնայ գերի տարուած կիները և աղջիկները ետ դարձնել, կըրնայ ողջ մնացողներուն պատեհութիւն ընծայել որ ի նորոյ կեանք սկսին իրեն հաւատարիմ և աշխատասէր քաղաքացիներ պետութեան: Այդ պիտի ըլլայ արդարութիւն, և իր բովանդակ արժողութեամբ պիտի ծառայէ, ինչպէս ոչ այլ ինչ կարող է ծառայել, այս երկրին ամբողջ ման ընդդէմ ներքին և արտաքին թշնամիներու:

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Յ. Գ. Գ.

Ա.

Ա. Ես օրերս Օսմ. մամուլին և մասնաւորապէս ոչ-Իսլամ հասարակութեան ուշադրութիւնը դրաւած ամէնէն կարեւոր հարցերէն մին է դպրոցներու խնդիրը: Սահմանադրութեան բարեփոխ-

եալ պատճէնին մէջ ըստած է թէ «Բոլոր դպրոցները կառավարութեան հակակշիռն առկա դրուած են: Պատշաճ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին բոլոր Օսմ. հպատակներուն միօրինակ ուսուցում մը ապահովելու համար: Սակայն ոչ մէկ հարուած պիտի չտրուի զանազան ազգութեանց կրօնական ուսուցման»: Այս կանոնին դէմ առարկեցին ոչ-Իսլամ հասարակութիւնները, ի մասնաւորի Յոյներն ու Պոլկարները, և յայտարարեցին թէ ոչ-Իսլամ դպրոցներու վարչութեան նկատմամբ ցարդ Օսմ. Սուլթաններու կողմէ այլեւայլ ազգաց Պատրիարքարաններու շնորհուած առանձնաշնորհութիւններէն չեն կրնար երբեք հրաժարիլ այդ ազգերը, ուստի եթէ այս նոր կանոնը յիշեալ առանձնաշնորհութիւնները խախտէ, զանիկա չեն կրնար ընդունիլ: Իսկ Թուրք թերթերէն ոմանք Պատրիարքարաններուն այս առարկութիւններուն ի պատասխան կ'ըսեն, Ըստ որում Օսմանցիները միանգամ ընդունած են Սահմանադրութիւնը, անհրաժեշտապէս բոլոր դպրոցներն ալ միաձուլ և Օսմանցիութեան համաձայն եղանակաւ կառավարուելու են, և անոնց տեսչութիւնը Օսմ. կառավարութեան պատկանելու է: Անոնք կը պնդեն թէ մինչ Սահմանադրութիւնը կ'ընդունի որ թէ՛ կառավարական թէ՛ մասնաւոր դպրոցներու մէջ ամէն ժողովուրդ իր ուզած կերպով դաստիարակելու ազատ է և ամէն ազգ արտօնեալ է իր կրօնը և իր ծէսերը իր ժողովրդին սորվեցնել իր ընտրած եղանակաւ, ոչ-Իսլամ հասարակութեան համար իրաւունք և պատշաճութիւն չի մնար աւելի առանձնաշնորհութիւններ ականակալել: Երիտասարդ Թուրքերը կ'ըսեն թէ արդարեւ հին Սուլթաններուն օրերը ոչ-Իսլամ հասարակութիւնը բայց կը համարուէր և քաղաքական բազում իրաւունքներէ զուրկ կը գտնուէր, և Պատրիարքարաններու տրուած էին քաղաքական առանձնաշնորհութիւններ, բայց որովհետեւ հիմա Սահմանադրական դրութեան ներքեւ ամէն ալ Օսմանցի են, և քաղաքական բոլոր իրաւունքներուն կը մասնակցին, այլեւս պէտք չմնար Պատրիարքարաններու մասնաւոր առանձնաշնորհութիւններ տալու կամ վաղեմի առանձնաշնորհութիւնները շարունակելու: Այդ, եթէ բոլոր Օսմանցիները—պայմանաւ որ ազատ թողուին ուսուցանել իրենց մայրենի լեզուները և կրօնական վարդապետութիւնները—ուրիշ ամէն կողմէ միաձուլ կը թուի և զաստիարակութիւն ընդունին, խնդիրը թէ՛ բանաւորապէս և թէ՛ արդարութեամբ կարգադրուած կ'ըլլայ:

Բայց ոչ-Իսլամ ժողովուրդներ կը պնդեն թէ միաձեւ Օսմանեան դաստիարակութեան մեթոտը չկրնար ընդունուիլ, վասն զի մէկ կողմէ ոչ-Իսլամ հասարակութեան անհրաժեշտ կը դատի թուրքերէն ուսումը, և միւս կողմէ զանոնք կը զրկէ անոնց ցարդ վայելած ազգային և եկեղեցական առանձնանորհութիւններէն:

Ահա այս է այժմու դպրոցական խնդիրը ըսուածը: Արդ, այս մասին երկու կողմերուն ալ զաղափարները քննադատելէ առաջ կ'ուզենք ուշադրութիւն հրաւիրել հետագայ քանի մը կէտերուն վրայ:

Նախ, քաջածանօթ է թէ Սահմանադրական վարչութեան ներքեւ գտնուած ժողովրդի մը համար դպրոցներու խնդիրը յոյժ կենսական հարց է: Այսպիսի երկրի մը մէջ իրաց վարչութիւնը հանրութեան ձեռքը կը դնուի, և ընտրութիւններուն մէջ քուէատու հասարակութիւնը և ընտրելի պաշտօնեաները պատրաստողները երկրին դպրոցներն են: Արդ, հասարակութիւնը դպրոցներուն մէջ ընդունած դաստիարակութեան տեսակին համեմատ կը վարէ տէրութիւնը: Մէյ մ'ալ նայինք դպրոցներու մէջ ուսուցողած նիւթերուն, Ասոնք կրնանք չորս կարգերու բաժնել. 1. Ազգային և ժողովրդային նիւթեր, 2. Գիտութիւններ, 3. Բարոյականութիւն, 4. Կրօնք:

Առաջին կարգին պատկանելոնքն. Հափագիտութիւն, բնական գիտութիւններ, փիլիսոփայութիւն, եւն. ընդհանուր նիւթեր: Ասոնք միեւնոյն են Եւրոպայի, Ամերիկայի, Չինաստանի, Ափրիկէի, Թուրքիոյ մէջ, միեւնոյն են Իսլամ և ոչ-Իսլամ ժողովուրդներու համար: Այս կարգի դասերուն աւանդումը կրնայ միաձեւ ըլլալ, կամ իւրաքանչիւր ուսուցիչ իրեն պատշաճ թուած մեթոտով ալ կրնայ ուսուցանել: Ուստի տարբերութիւն չկրնար դրուիլ Օսմ. կամ օտար, Իսլամ կամ ոչ-Իսլամ դպրոցներու մէջ տեղ:

Երկրորդ կարգի նիւթերը քիչ մը տարբեր են: Լեզուի և պատմութեան բոլոր դասերուն աւանդութեան եղանակը կերպով մը կրնայ նման ըլլալ: Տարբերութիւն չի կայ թուրքերէն, Հայերէն կամ Անգլիերէն կամ Գերմանիոյ կամ Գաղղիոյ կամ Ֆրանստանի և կամ Թուրքիոյ պատմութեան ուսուցման մէջ:

Բայց ուրիշ նկատումով մը թէ՛ լեզուի թէ՛ պատմութեան դասերը ուսուցչին տեսակէտէն և երեւակայութենէն կրնան շատ ազդեցութիւն կրել: Ուսուցիչ մը, եթէ ուզէ, այս դասերը Սահմանադրութեան համաձայն, եթէ ուզէ, անոր ներհակ

մտքով աւանդելով և դէպքերը իր տեսակէտէն դիտելով կրնայ սորվեցնել:

Երրորդ կարգի ուսումներուն դասաւանդութեան դալով, իմաստով մը այս ալ ունի ընդհանրական կողմ մը: Իրաւունքի և անիրաւութեան, ճշմարիտի և սուտի, ողջախոհութեան և անբարոյականութեան տարբերութիւնները ամէն ազգ և ժողովուրդ կ'ընդունի: Ուստի բոլոր դպրոցները, Օսմանեան կամ Եւրոպական, Իսլամ կամ ոչ-Իսլամ, միեւնոյն բարոյական սկզբունքներով կը կառավարուին: Բայց այս նիւթին դասաւանդութեան մէջ եւս ուշադրութեան արժանի ուրիշ խնդիր մը կայ, որ սա է. Թէեւ բարոյական սկզբունքները համայն մարդկային սեռին համար միեւնոյն են, այդ սկզբունքները գործադրելու նկատմամբ մեծ տարբերութիւն կայ ժողովուրդներուն մէջ: Ազգերուն բարոյական չափանիշները մէկմէկէ տարբեր կ'ըլլան: Անոնց վազմի աւանդութիւնները, սովորոյթները, կրօնքները և նման պարագաները անոնց բարոյական կեանքին կ'ազդեն: Զոր օրինակ. Թուրքերու համար անբարոյականութիւն չհամարուած բաներ Քրիստոնեաներու համար կրնան բարոյական չափանիշի հակառակ ըլլալ: Ընդհակառակն ըստ Թուրքաց շատ ամօթ համարուած բաներ ըստ Քրիստոնէից կը թոյլատրուին: Որչա՛ր ասացուածներ, որոնք Թուրք լեզուին մէջ հասարակ և անփնաս կը նկատուին, ըստ Քրիստոնէից բարոյականի հակառակ են: Միւս կողմէ Քրիստոնէից մէջ կանանց վայելած ինչ ինչ արտօնութիւններ ըստ Իսլամաց բարոյականի հակառակ են: Նմանապէս Թուրք տան մը մէջ մանուկներու տրուած բարոյական կրթութիւնը և Քրիստոնէի մը տան մէջ տրուած կրթութիւնը շատ տարբեր են իրարմէ: Սա ալ պէտք է աւելցնել թէ դպրոցին մէջ բարոյական կրթութիւնը միայն դասագիրքերէ չէ որ կը տրուի, այլ ուսուցչին բարոյական նկարագիրը և դպրոցին բարոյական մթնոլորտը այս մասին աւելի կարեւոր և ազդու դասագիրքեր են:

Իսկ դալով չորրորդ այսինքն կրօնական կրթութեան, թէ իւրաքանչիւր անձ ազատ է իր կրօնքին և դաւանանքին նկատմամբ, Սահմանադրութեան հիմնական յօդուածներէն մին է անտարակոյս: Բայց հոս պարտիմք յիշել նաեւ թէ դպրոցի կրօնական կրթութիւնը կրօնքի մը, դաւանանքի մը կամ ծէսի և արարողութեան մը նկատմամբ տրուած տեղեկութիւնէն չբաղկանար միայն: Դպրոցներուն մէջ կրօնքը լոկ դասագիրքերէ պիտի չաւանդուի, այլ պիտի բաղկանայ ուսուցչին

կեանքին մէջ, դպրոցին վարչութեան մէջ, և բոլոր դպրոցին բարոյական միջնորդարին մէջ միջա-վայր մը ստեղծելէ։ Ուստի դպրոցներուն ոչ թէ լոկ կրօնային դասերը, այլ՝ բարոյական միջնորդող կրօնային դասաւանդութիւնէն պիտի ներդրածուի։

Արդ, ի մտի ունենալով այս բաները, ձեռք առնենք սա դպրոցական խնդիրը։ Այս խնդրին մէջ իրաւունքը Երիտասարդ Թուրքերուն է թէ ոչ-իսլամ ժողովուրդներուն։

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ

Քրօն ազդեցութիւնդ այնքան մեծ է որքան մեծ էս դուն։ Քու ժամանակիդ չափ պզտիկ մէկ մասը շուրջդ գտնուածներուն բարի խրատներ տալու կը նուիրուի։ Բայց ազդեցութիւնը, որ քեզմէ կը ճառագայթէ զրեթէ առանց քու զիտակցութեանդ, ինչպէս տաքութիւնը կրակէն, ուրիշներու յորդոր մը կ'ըլլայ ուղիղ կամ ծուռ ճամբան բռնելու, Երբեմն, երբ լեզուն կ'ըսէ բան մը, այս անդիտակից ազդեցութիւնը ուրիշ բան կ'ըսէ, և թէպէտ լուռ կը կարծուի, անոր աղաղակը կը լսողդէ քու խօսքերդ։ «Քու ինչ ըլլալդ այնքան բարձրաձայն կը խօսի, որ ես չեմ կրնար խօսածդ լսել»։ Գոհ մի ըլլար խորհելով թէ քու խօսած խրատդ պատուաւոր, մաքուր և ազնուացողիչ է։ Հասաւ այն միջոցը, այն անդիտակից ազդեցութիւնը, պայմանադրական չափանիշներուն արտայայտութիւնը չէ, այլ քու իսկական անձիդ ճառագայթումը։

Մեծն Կրնանք սխալներ ընել, ամէնաւ ալ կ'ընենք սխալներ, բայց կրնանք դարձեալ ջանալ։ Երկինքը երբեք չ'ինկոդներուն խոստացումած չէ։ Անկեալ Քրիստոնեային համար եկաւ Քրիստոս, որպէս զի վերջնէ զանիկա։ Ծուռին համար եկաւ, որպէս զի ուղղէ զանիկա, կորսուած ծին համար՝ որպէս զի գտնէ զանիկա։ Երկնից թաղաւորութեան պողոտային վրայ դեղեւիլը առ Աստուած հաւատքի տկարութեան նշան է։ Եթէ դիրքի հին էջը բծաւորուած է, նոր էջ մը դարձուր, և տես թէ ինչպէս ճերմակ է անիկա։ Պատեհութիւնը կը գտնուի նոր էջին վրայ, ո'չ թէ հինին վրայ։ Երկինք միշտ լաւագոյն բաները կը նախադասէ։ Անոնք այն ճանապարհորդներուն համար են՝ որոնք յառաջ կը քալեն և ոչ թէ անոնց համար որոնք կը դեղեւին։

«ՏԵՐԸ երբեք չկանչեր երկու կողմերէ մէկանց», ըսաւ իմաստուն ծերունի տիկին մը, երբ մէկը պատմեց բարեկամի մը վրայով որ կը ջանար երկու իրարու ներհակ պարտականութիւններ կա-

տարել։ Մեր դժուարութիւններուն շատին պատճառը մեր յանձնապատասխանութիւնն է իրօք։ Երբ կը տեսնենք բաց մնացած պաշտօն մը, կը խորհինք թէ չկայ ուրիշ մէկը որ մեզի չափ կարող ըլլայ վարել զայն։ Եւ մենք կը ջանանք մեր ոյժը մէկէ աւելի գործերու տալ միեւնոյն ժամանակ։ Արտերը կրնան ճերմկցած ըլլալ և հնձուելու պատրաստ, բայց ոչ մի հնձող կարող է գործել ամէն տեղ, և ցորչափ ժամանակ մենք մեր բոլոր ճիգը կը թափենք հոն ուր կը գտնուինք, պատճառ չկայ մեր ոյժը վատնելու՝ մնացածին համար սիրտ հատցնելով։ «Տէրը ուրիշ ծառաներ ալ ունի և աղէկ դիտէ թէ ո'ւր զրկելու է զանոնք»։

ՇԱՀԵԿԱՆ իրողութիւն մըն է թէ բազմազաղ անձերն են որ յաւելուածական գործեր կը կատարեն։ Աշխարհի մէջ վերջնադոյն անձը, որու պէտք է զիմել օգնութիւն խնդրելու համար, ան է որ կը կարծուի թէ պարապ ժամանակ ունի։ Անոնք որ ոչինչ կ'ընեն, շուտով այնպէս կ'ըլլան որ ոչինչ կրնան ընել։ Աստուծոյն շնորհակալ եղիք եթէ շատ զբաղում ունիս հարկէն ստիպալ, վասն զի այդ կը նշանակէ թէ դուն ժամանակ ունիս դուրսի գործերու ալ զորոնք պէտք է կատարել։

Երբ մէկը քեզի կու գայ ինքզինք արդարացնել կամ ներում խնդրել իրեն քեզ հասուցած մէկ վնասին համար, յօժարութեամբ ընդունէ զանիկա։ Ներէ իրր թէ հաճոյք մը ըլլար ներելը, և երբ ներած ես, այնպէս մը վարուէ իրր թէ երբեք բան մը պատահած չէ։ Ներէ, ինչպէս կը յուսաս ներում ընդունիլ, անմիջապէս, լիովին և ուրախութեամբ։

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ,

ՄԻՋԱՊԵՊ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԿՈՏՈՐԱՍԻՆ

ՔԵՍԱՊՅԻ 20 տարեկան աղջիկ մը, Ֆէրիտէ անուն, նշանաւոր ազատում մը ունեցաւ։ Էքիզօլուդ գեղը զացած էր իր բարեկամներէն մէկուն հարսանեկան զգեստները ազատելու համար։ Կէսօրէն ետքը զգեստները հաւաքած և ծրար մը ըրած էր։ Երբ փողոց վազեց փախտաւորներուն միանալու համար, ցաւով տեսաւ որ ամէնաւ ալ զացած էին առանց իր տեսնելուն կամ իմանալուն։ Անցաւ վայրկեան մը և ահա տեսաւ իւրումը մը Արաքներ որոնք կը վազէին փողոցին մէջ։ Վաղեց քանի մը պարտէզներու մէջէ և հասաւ գիւղէն վեր գտնուած ժայռերուն և թփուտներուն։ Յառաջ և յառաջ գնաց առանց տեսնուելու ժայռերու մէջտեղ խորունկ ճեղքուածքի մը

մէջ պահուեցեալ և ականջ կը դնէր: Նետած էր թանկագին ծրարը, բայց իր ձեռքին մէջ կը պահէր իր Նոր Կապարանը, որ ուրիշ ոեւէ բանէ աւելի թանկագին էր իրեն համար: Մինչ մտիկ կ'ընէր և կը հսկէր, բազմաթիւ Արարներ և Թուրքեր խումբով անցան ճեղքուածին մուտքին առջեւ: Այն ատեն եկաւ մէկը որ մօտիկէն նայեցաւ: Աչքերը իրարու հանդիպեցան: Մարդը աղաղակեց իր ընկերներուն, «Հոս աղջիկ մը կայ», և յառաջ ցատկեց: Աղջիկը ժողկեց իր ամբողջ ոյժը և վեր նետուեցաւ խոշոր ժայռին քովէն որ դիւղէն վեր կը բարձրանայ: Այս էր բան մը զոր չէր կրնար կատարել մարմնամարդիկ մը առհասարակ: Ի սկզբան Արարը չկրցաւ անոր հետեւիլ: Մարդը նորէն պոռաց իր ընկերներուն: Ասոնք ի պատասխանի պոռացին իրարու, «Ծրջապատեցէք զանիկա, շրջապատեցէք զանիկա»: Աղջիկը հիմա կը կանգնէր ժայռին գագաթը տասնըհինգ տասնըվեց Արարներու աչքին առջեւ որոնք ամէն ալ կը հետապնդէին զանիկան: Ասոնք կատաղաբար պոռացին որ վար իջնէ: Աղջիկը Արարներէն պատասխանեց, «Դուք կրնաք դարնել զիս, բայց ես երբեք անձնատուր չեմ ըլլար»: Այն ատեն հրամայեցին անոր որ վար նետէ իր ձեռքի քսակը: Աղջիկը պատասխանեց թէ անիկա քսակ չէ, այլ իր Սուրբ Աւետարանը: Եւ իր ձեռքերը տարածեց Աստուծոյ աղօթելու համար: Ծիչդ այդ ատեն այն Արարը որ առաջին անգամ տեսած էր զանիկա, ժայռին քովէն վեր նետուեցաւ: Աղջիկը հանդիպակաց կողմը ցատկեց և մօտաւ թփուտներուն մէջ, բայց ժայռին քով բռնուեցաւ փուշերէ: Արարը ժայռին գագաթը եկաւ և ձեռքը երկնցուց աղջիկը բռնելու համար, և ահա Քրիստոնեայ երիտասարդ մը որ ապաստանած էր թփուտներուն ուրիշ մէկ կողմը, կրակեց և զարկաւ զանիկա: Երկար հառաչ մը արձակեց մարդը, նետեց իր զէնքերը և ինկաւ փռուեցաւ ժայռին վրայ: Միւս Իսլամները սարսեցան հրազէնի այս անակնկալ հարուածին վրայ, և ետ քաշուեցան քիչ մը տտեն: Ասիկա ժամանակ տուաւ Ֆէրիտէի որ փախչի հեռուն լեռան կողին վրայի քարայրներուն մէջ, ուր մնաց ամբողջ դիւղերը և յաջորդ օրուան մէկ մասը բոլորովին առանձին: Ֆէրիտէ ինք ըրաւ ինծի իր աղատման պատմութիւնը: Աչքերը կը փայլէին և այտերը կը վառէին կը շառագունէին, երբ կը յիշէր, վտանգները որոնց մէջէն անցած էր ինք: Ըսաւ թէ, երբ ժայռերու այդ ճեղքուածին մէջ դանուեցաւ, ամէն երկիւղ փախտեցաւ: Զարմանալի քաջութիւն մը եկաւ իր վրայ, և վստահութիւն զգաց թէ Աստուած կ'ուզէ զինք ազատել ձեռք իյնալէ:

Ս. ՂԱՆՆԻ Բ.

ՄԻՋԱՎԱՅՐԻՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ս. ՄԵՐԻԿԵԱՆ քաղաքի մը մէջ երկաթուղւոյ աքածան, ևն. շինող մէկը իր գործարանին շուրջ դառնուած ագեղութիւնները փոխեց հաճելի մարդագետնի և ծաղիկի ածուներու: Եւ կ'ըսէ թէ պարզապէս խնայողական բան է այս ըրածը, վասն զի իր գործաւորները անկէ ի վեր աւելի շատ գործ յառաջ կը տանին, իրենց գործիքները աւելի աղէկ կարգաւորութեան մէջ կը պահեն, ինչպէս նաեւ իրենց բնակարանները: Մետաքսի գործարանատէր մը իր գործարանին առջեւ մօխիւրները և աղտեղութիւնները վերցուց և անոնց տեղ խոտեր ու ծաղիկներ տնկեց: Ասոր բարեոք արդիւնքը որոշակի տեսնուեցաւ գործաւոր աղջիկներուն վրայ: Մեքենաներ շինող մը շահաւոր գտաւ իր պատուաւոր գործարանին առջեւ խառն ի խառն լեցուած ձոյլ երկաթի և երկաթ ձողերու կոյտերը կարգով կանոնով շարել, վասն զի իր գործաւորները խկոյն փոխեցին իրենց ընթացքը և սկսան աւելի աղէկ և աւելի կանոնաւորապէս գործել: Երկաթուղւոյ մեծ ընկերութիւն մը կը յայտարարէ թէ կայարանին շրջակայ գեղեցիկ տեսարանը, թուփերով և խոտերով զարդարուած փոխանակ աւերակներու և անկարգութեան և խառն ի խառն առարկաներու, ոչ միայն գործաւորներուն մէջ աւելի աղէկ տրամադրութիւններ կը ներշնչէ այլ նաեւ ուղեւորներու վրայ: Այս օրինակները կը ցուցնեն թէ միջավայրը ինչպէս կ'ազդէ մարդոց վրայ և նիւթապէս օգտակար կ'ըլլայ:

ՅՈՂՈՒՄԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

ԲԱԺԻՆ

ՅԱՐՈՒՑԵԱԼ ՄԵՌԵԱԼՔ Ի Ս. ԼՈՒԻՍ

Այս դարնան մէջ Սէյնթ Լուիս տեսաւ ինչ որ իր հիմնուելէն ի վեր տեսած չէր և ինչ որ իր երկու մեծ քոյրերն իսկ, Լոնտոն և Նիւ Եորք, երբեք չեն տեսած: Հոս եկաւ և մեզ երկու շաբաթ հիւր եղաւ Ժիւսի (գնչու) մակդիր կրող Սմիթ անուն աւետարանիչը:

Ժողովներ գումարուեցան Քօլէկիջ՝ կոչուած վիթխարի շէնքի մը մէջ, որ կրնայ հանդիսաւ 45,000 հոգի առնել: Հոն Աւետարանիչն խօսեցաւ իբրեւ բնուած քարոզներ: Մեր ընդունած տպաւորութիւններ և թելադրութիւններ, խօսուած քարոզներու միայն ուղին ու ծուծ և ոմանց զիտողութիւններ միայն ներկայացնելով, պիտի բաւականանայ: Ծանուցումներ, ազդեր տեղեկութիւն կու

տային նկատմամբ ամէն օր խօսուելիք քարոզներուն, Եւ ամէն անգամ ժողովէն 1—2 ժամ առաջ ամէն նստարաններ դրաւուած կ'ըլլային: Այս պատուական մարդուն առաջին քարոզն ջնջեց մեր մտաց մէջ 1,909 տարիները, որք կը բաժնեն զմեզ Քրիստոսէ, Կը զգայինք իբր թէ տարի մը առաջ էր որ Նազովրեցին այս աշխարհի վրայ կ'ապրէր ու կը քարոզէր: Ինքզինքնիս պահ մը ժամանակակից ըրինք անոր: Լեռան քարոզը Ամենապատիւ Իզմիրլեան Հայրիկի վերջին կոնդակի չափ այժմէութիւնն է թարմութիւն ունեցաւ ինձ համար: Ծիրսի Սմիթի քարոզներն էին երբեմն կրօնական խակափայ խորհուրդներու և թելադրութիւններու հեղասահ առուակ մը, երբեմն նոր ճշմարտութեանց փայլակներ ու շանթեր, որք թուեղ կու տային մեր հոգիներուն, երբեմն համով հոտով կատակներ, «կատակ, բայց բան կար տակ»: Երբեմն անվերս պայքար մը մեր ներսի մարդուն հետ, որու հետ կ'ոգորէր մինչև որ յաջողէր զանիկա ի պարտութիւն մատնել, ի վեր հանելով անոր թաքուն մեղքերը և թերութիւնները: Այնչափ կենդանի կերպիւ կը գծէր մարդկային հոգւոյն և սրտի պատկերը որ անկարելի էր օեւէ մէկի նայիլ այդ պատկերին վրայ առանց չիկնելու և կորագլուխ լինելու: Երբեմն կ'ողորմէր, երբեմն կը բողբոջէր: Հըքսի ըսած է թէ գաղիներ և հնարիչներ չեն միայն անոնք որ հեռագիր, մամուլ, շոգեգործի, պատուաստ, պէսպէս մեքենաներ և այլն տալով աշխարհին անգնահատելի ծառայութիւն մը մատուցած են մարդկային ազգին, այլ ասոնց չափ իրաւունք ունին մեր յարգանաց և երախտագիտութեան վրայ նաեւ ա՛յն կարգի գաղիներ ու հնարիչներ, որք մեզ յայտնած են անհուն արժէք ունեցող բարոյական ճշմարտութիւններ: Հըքսի ափնարկած այս կարգի գաղիներու և հնարիչներու դասակարգին կը պատկանին Լուտեր, Ֆիլիփս Պրուքս, Թալմէճ, Խրիմեան Հայրիկ, Մուտի, Ծիրսի Սմիթ և այլ նմաններ: Ասոնք ալ գաղիներ են, բայց տարբեր աշխարհի մը մէջ: Կալիլէոս մը աստեղագիտական աշխարհէն կու գայ և մեղի կ'ըսէ թէ, «Երկիրս կլոր է և իր առանցքին վրայ կը դառնայ»: Բասթօն մը բժշկական աշխարհէն կու գայ և կը յայտարարէ թէ «գտած է չերամի հիւանդութեան և շուններու կատաղութեան պատճառն և դարմանը»: Նաւերու աշխարհէն Քոլոմպոս մը կու գայ և կը պնդէ թէ «գէպ Արեւմուտք շարունակ երթալով, վերջապէս Արեւելք հասած կ'ըլլանք»: Ծիրսի Սմիթ մըն ալ կու գայ կրօնական աշխարհէն և կը քարոզէ թէ «բարոյական ահկում, դժգոհ կեանք

կամ ազեղ նկարագիր անդամանելի ախտեր չեն, թէ Քրիստոս այս բարոյական հիւանդութեանց փութիչ եղած դեղն ու դարման գտած է և թէ անոնց դեղգիրն է Աւետարանն»: Այս անձնաւորութեանց ամէնքն ալ ներշնչեալ ռազմիրաներ եղած են իրենց տարբեր կոչմանց մէջ: Ինչպէս Կալիլէոս կրցաւ անհերքելիօրէն ապացուցանել թէ աշխարհս կլոր է և կը թաւալի իր առանցքին վրայ, նոյնպէս Ծիրսի Սմիթ կրնայ անհամար փաստերով ցուցնել թէ «Աւետարան» կոչուած պղտիկ գրքին մէջ կայ երկնային ոյժ մը, որ կրնայ մարդուն տալ քաղցր ու պատուական նկարագիր մը, եթէ նա ուզէ ընդունիլ Հիմա գանք այն պատգամներուն, զորոնք Ծիրսի Սմիթ տուաւ կրօնապէս անտարբերներուն և կրաստ Քրիստոնեաներուն: Իր խօսքն այսպիսիներուն ուղղելով՝ նա ըսաւ. «Երբեք խորհած էք թէ ի՞նչ է ապաշխարութիւնը: Քրիստոսի լեզուն գործածելով՝ ապաշխարութիւնն է մեղքէն դառնալ Աստուծոյ: Ապաշխարող մէկը իր ձեռքը կը խօթէ իր սրտին մէջ և ամուր մը բռնելով այս չար և անզգամ բանն, գուրս կը քաշէ զանիկա և Քրիստոսի տանելով կ'ըսէ. «Տէր, ահա իմ մեղքս»: Հոս ի մէջ այլոց Աւետարանիչն պատմեց թէ Նիւ Եորքի կարգ մը միլիոնատէրներ անգամ մը զինքն հրաւիրեցին որ երթար իրենց տունը և քարոզէր իրենց ընտանեաց: Սոյն ընտանեաց անդամներէն դեռահասակ մայր մը Ծիրսի Սմիթին կ'երթայ և արտասուելից աչօք կ'ըսէ. «Մ. Սմիթ, ես թատրոններ, ամբարանոցներ և զբօսավայրեր երթալէ, թուղթ խաղալէ, նուագահանդէսներու ներկայանալէ, պարահանդէսներ տալէ, խնջոյքներու հրաւիրելէ և հրաւիրուելէ, ձիարշաւներու հանդիսատես լինելէ և պէսպէս հաճոյքներ վայելելէ տաղտկացած և ղղուած եմ: Հաճոյքներն ինձ համար սպառած են: Իմ կեանքս պարպուած ամանի մը կը նմանի: Ես այլեւս սնամէջ եղած եմ, ի՞նչ ընեմ»: Ծիրսի Սմիթ կը պատասխանէ. «Քոյր իմ, ձեր այդ վիճակն է Աստուծմէ ձեզ ղրկուած լուռ պատգամ մը»: Ասոր վրայ միլիոնատէր երկտասարդուհին կ'որոշէ միանգամ ընդ միշտ հրաժարիլ այս վաղանցիկ և խաբուսիկ հաճոյքներէն և իր կեանքն տալ այլոց ծառայութեան: Յօրէ անտի երբ այս որոշումը ըրած է, եղած է լուսոյ հրեշտակ Նիւ Եորքի մէջ, ծախսելով և ծախսուելով այլոց համար: Անոր կեանքը լեցուած է տալով, մինչդեռ առաջ պարպուած էր ընդունելով:

Աւետարանիչը երկարօրէն ծանրացաւ լալիւր թատրոններու վրայ, որոնք հանրային բարքեր կ'ապականեն և շատեր բարոյապէս կը անանկացնեն:

«Ինչպէս կարելի է Քրիստոնէի մը» ըսաւ, «երթալ թատրոնն և տեսնել կիսամերկ աղջկան մը պարելը թատերաբեմին վրայ և ապա կիրակի երթալ եկեղեցին և երգել, Սլ մօտ ըլլամ, ով Տէր, ալ մօտ քեզի, Ասիկա հեգնութիւն մըն է Աստուծոյ դէմ: Թող զայս, յիշելու է որ այդ պարող աղջիկը մէկի մը քոյրն կամ դուստրն է: Արժանապատուութեան զգացում ունեցող ո՞ր մարդն պիտի ուզէր տեսնել իր քոյրը կամ դուստրը թատերաբեմին վրայ իրեն և կիսամերկ դերասանուհի մը, որ պարէր անամօթ, անզգայ և անբարոյական հանդիսականաց առջեւ: Սորվեցէք այնպէս վարուիլ ուրիշի աղջկան կամ քրոջ հետ ինչպէս որ դուք պիտի ուզէիք որ ուրիշ մը վարուէր ձեր դուստրին կամ քրոջ հետ: Բարոյապէս ինկած կնիկ մը չպիտի լինէր, եթէ անբարոյական մարդ մը չլինէր: Այս տեսակ անպատկառ ներկայացումներ ընկերութեան մէջէն արտաքսելու միակ միջոցն է չքաջայեղել զայն, ներկայանալով անոնց»: Հազարաւորներ յոտնկայս որոշեցին ոչ միայն չքաջայեղել թատերական այսօրինակ առարկելի ներկայացումները այլ նաեւ ոգի ի բոլին ջանալ զայն անարդարանալի ընել կառավարական օրինաց առջեւ: Հոս տեղն է և թող ներուի մեղ որ փակագծի մէջ քանի մը բարեկամական յորդորներ, դորոնք ձիբսի Սմիթի յիշեալ խօսքերը կը թելադրեն մեզի, կարգամ մեր Հայ երիտասարդ եղբայրներուն: Սրտի խորին ցաւօք մենք շատ մը Հայ երիտասարդներ կը ճանչնանք, որոնք վարակուած են զիճական ախտով: Մեր ճանչցած այս երիտասարդները չեն տգէտ և գռնիկ դասակարգէն, այլ ընդհակառակն կ'ոյրիկ հագուած և դպրոցական կրթութիւն առած պարոններ են: Անոնց մէջ կան մինչեւ անգամ համալսարանականներ: Ասոնք մեզ հետ ունեցած առանձին խօսակցութեան մէջ ջանացած են չքմեղացնել ինքզինքնին և ջատաղով հանդիսանալ սեռական անպատկառ յարաբերութեանց: Այսպիսիներու խորին ուշադրութեան կը յանձնարարեմ հետեւեալները:

1) Շիքակօի մէջ կազմակերպուած է երկու հազար տղթորներէ բաղկացեալ բժշկական քըլըպ մը, որոյ հովանաւորութեան ներքեւ պարբերաբար կը հրատարակուին չըջաբերականներ, ճառող սեռական առողջապահութեան վրայ: Այս չըջաբերականներէն միոյն մէջ կը կարգանք թէ բոլոր շուայտ կիներ շուտ կամ ուշ վարակուած կը լինին ամբողջական (venereal) ախտով, որոյ դէմ չատեր ողորմելի տղիտութեամբ կը հաւատան թէ կրնան պաշտպանել ինքզինքնին հականերխական

լուացումներով և ներարկութեամբ (injection), ինչ որ անկարելի է: Ստոյգ է թէ այս հականերխականներ և ներարկումներ կրնան ջնջել ախտին սաղմերը, բայց չեն կրնար ջնջել մօրթը և թաղանթը զորոնք այս սաղմերը կը թափանցեն: Հանրատուններ յաճախողներ կը տողորուին զանազան անորակելի ախտերով, որոնք կը խաթարեն սեռական գործարանները, կը թմրեցնեն մտաւորական կարողութիւնները և կը պատճառեն դրամի, ժամանակի և ընդհանուր առողջութեան կորուստ: Ախտաւորը եթէ դժբախտաբար ամուսնանալու յիմարութիւնն ունենայ, իր անմեղ հարսն նշաւակ պիտի լինի հիւանդութեան մը, զոր բուժելու ակնկալութեամբ վերաբուժական նշգրակ հարկ պիտի լինի գործածել: Եթէ այս նորապսակ ամուսնի լինին հայր և մայր, անոնց դժբախտ զաւակն հաւանականաբար պիտի կուրնայ: Խառնադնայ հայրեր են կոյր մանուկներու մէկ չորրորդին կուրութեան պատճառը: Այս տարաբախտ ծնողաց սերունդն չէ միայն որ ֆիզիքապէս կը լիասուի իր հօր անբարոյակաւորութեան երեսէն: Գիճական ախտով բռնուողներ հանրային աղէտ մը կը դառնան: Վասն զի անոնց մէկ համբոյրի, գործածած անձեռոցի, խմած ջուրի բաժակի, ծխափայտի և այլնի միջոցաւ ուրիշներ կրնան վարակուիլ: Արդ՝ ասոնք քնոյ մէջ յօգուածագրիս տեսած երազներ, զառանցեալ մամիկի մը հէքեթներ, դիցաբանական առասպելներ կամ ֆանաթիք քարոզչի մը բանդագողչանքներ չեն, դորոնք հոս կը պատմենք, այլ անպարտելի գիտութեան բովբին մէջ հալուած ու զտուած ճշմարտութիւններ են, որոնց եթէ կայ մէկը որ հաւատք չընծայեր կամ կը հակառակի, նա կը վախնամ թէ ուղեղի տկարութիւն ունի և լաւ կ'ընէ որ իր ուղեղը մասնաղէտ բժշկի մը քննել տայ:

Սկեպտիկեան և անկրօն Հայերու պատահած եմ, որոնք հեղնական յարձակումներ կ'ընեն Սբ. Գրոց վրայ: Վասն զի անոր մէջ դժոխքի ակնարկութիւն կամ նկարագրութիւն կայ, և այս պատճառաւ Աստուածաշունչը առասպելաբանութիւն կը սեպեն: Չեմ հաւատար թէ Քրիստոնեաներու հարիւրին մէկը այսօր կը հաւատայ գոյութեան այն դժոխքին, որուն մենք մեր մանկութեան ժամանակ սովոր էինք հաւատալ, երբ մեր յաճախած եկեղեցւոյ պատերու վրայ կախուած կը տեսնէինք պատկերներ, ուր ստատաններ ստախօսին բերանը հալած կապար կը լեցնէին, դողին ձեռքերը հրաշէկ երկաթով կը խարանէին, ցանկական նայուածք ունեցողներու աչքերը սրածայր դանակով դուրս կը հանէին և այլն: Ամէնքս ալ այսօր դիտենք որ

այսպիսի դժոխք մը գոյութիւնն չունի և զայն ստեղծողն ոչ թէ Սբ. Գրքը: այլ Սբ. Գրքի այլաբանական լեզուն չհասկցողներ եղած են: Սակայն բողոքովին ճշմարիտ է թէ Հայ աստուածաշնչական այն դժոխք, որոյ կրծող որդերը չեն մտնիր և լափող հոգիները չեն ջանար: Ի՞նչ բառ կայ որ այնչափ կենդանի և ազդու կերպիւ կրնայ նկարագորակ գիծական աստուծոյ տանջողութիւնը մը վիճակը և տալ մեզի անոր մասին յստակ գաղափար մը քան այս երկվանկ բառը՝ դժոխք: Միթէ դժոխք չէ՞ այն տունը ուր արբած հայր մը իբրեւ գազան մը մտնելով՝ կը ծեծէ իր խեղճ կնիկը և զաւակները, որոնք պոռալով խոյս կու տան անկէ: Դժոխքի մէջ չէ՞ այն մարդը, որ յանցապարտ կը վճռուի իր խղճի ատենին անձեւ: Դժոխքի անմեռ որդին և անշէջ կրակն չէ՞ որ ստիպեց Յուդան անձնասպան լինել: Յաւակն այս է որ մեր մանկութեան ըմբռնած դժոխքը, որ գերեզմանէն անդին կը դառնուէր, հիմա ասդին փոխադրուած կը տեսնենք:

Սէյնթ Լուիս

ՆՈՒՆ ԴԱՐԱՍԵՅԵՐԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՍ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Անշէջ-Լուսնի շաբաթ. — Անշէջ-Լուսնի շաբաթ:

Ծովու մը եզերքը կայնած էի: Նաւահանդստի մէջ նաւ մը կապուած էր: Յայտնի էր թէ նաւը չինովին նպատակը չէր կապել զայն և թողուլ որ երեքայ ալիքներով, այլ որ լողայ ծովուն փայլուն կուրծքին վրայ:

Նաւին կազմութիւնն ալ զայն անյարմար կ'ընէր կապուել հոն: Ուստի ամէն եկած ալիքին հետ կը ձգտէր խզել իր կապը և սուրալ ծովուն վրայ:

Մութ և ամպամած գիշեր մը երբ ծովը դերազանցապէս յուզուած էր, և նաւը ղինքը բարձրացնող կոհակներու վրայէն յանկարծ վար կ'իյնար, պրկուած չուանը կը ճարձատէր ու կը քակուէր:

Այլք մը եւս, և ահա պարանը կարեցաւ ու նաւը այլեւս պրծած իր կաշկանդումէն ցատկեց ջուրերուն վրայ և ազատ ու անարգել կը ղիմէր դէպ ի բացերը: Կ'երթար ուղիղ և ղիկզակ, և առաջ կը զարնուէր նաւերու ու նաւակներու, ազատ էր, բայց ոչ ինքզինք կառավարելու կարողութիւն ունէր և ոչ կառավարող մը:

Այս անդեկավար, անտէր, ազատ նաւը վերջապէս հանդիպեցաւ ժայռի մը և անոր զարնուեցաւ թերեւս զայն փշրելու նպատակաւ, բայց ժայռը չարժեցաւ, և մեր նաւը փշրուեցաւ: Երբ առաւօտ եղաւ, փոթորիկը դադրած էր և նաւեր հեղիկ կը տատա-

նէին ջուրերու երեսը՝ սպասելով իմաստուն նաւավարի մը հսկողութեան և առաջնորդութեան, ծովեզր կայնողներ ցաւելով տեսան այն նաւին բեկորներն որ աննպատակ կը տատանէին ջուրին երեսը:

Երբ կը կարգամ անցեալի մէջ նաւաբեկեալ հսկայ ազդերու տխուր պատմութիւնը, սիրտս առ ու գողի մէջ կ'իյնայ սիրեցեալ հայրենիքիս ծածկաստանի համար: Կապտուած էինք մեր ազատութենէն. այո, անգութ սիրտ մը և զօրաւոր ձեռք մը մեզ կապած էին անբնական վիճակի մը մէջ դրած: Մեր առջեւ օտար ազդերու մէջ, մեր իսկ բնութեան մէջ տաքածուած էր ազատութեան լայնածաւալ ովկիանն, որ հրապոյր մը ունէր մեզի և հրաւէր կը կարգար մեր բնութեան Մենք նուազկոտ և տխրամած կը կարգայինք մեր բնութեան պատկերացումը անոր մէջ, բայց կը տեսնէինք կապն ու կապանքն աւելի իրական քան մեր բնութեան, էութեան ձայնն ու բողոքն: Ազատեցանք, վառք Ազատարարին. կեցցեն, յաւիտեանս կեցցեն ազատարարները: Մեզմէ իւրաքանչիւրի սիրտը լնկող սեղան մը պիտի ըլլայ անոնց սուրբ և օրհնեալ յիշատակին: Բայց ապագան, Ազատ Թուրքիոյ ազատ որդիք, չփորձուինք չյանդգնինք, զմեզ զարնելու այն յաւիտեանական ժայռ սկզբունքներուն և ճշմարտութիւններուն, զորս Աստուածն բարի բարեհաճած է մեզ յայանել մարդկային բնութեան և իր կամքի յայտնութեանը մէջ: Յարգենք մարդկային բնութիւնը. կարեւորութիւն, որոյ կարեւորութիւն տանք մեզմէ առաջ ապրող ազգաց պատմութեան: Չնաւարկենք դէպ ի այն յորձանուտ կէտերը, ուր ազատ ազգաց նաւերը կ'լլուեցան: Օգտուինք այն ասուր փորձառութիւններէն որ աշխարհիս շատ մը ազգեր թողուցած են պատմական էջերու վրայ: Ինչ որ վտանգաւոր էր անցեալին մէջ, վտանգաւոր է այսօր և յաւիտեան: Չջանանք մարդկային բնութիւնը իր Աստուածադիր ընթացքէն չեղել: Մարդկային բնութիւնը օրէնք ունի, որոյ, անյեղլի, յաւիտեանական Չփորձենք անկարելին թող ազատ Թուրքիոյ անդրաշիկ բարամէնթը նաւավար մը ըլլայ հմուտ և արթուն ազատութեան այս նաւը ապահովաբար առաջնորդելու կենաց ընդարձակ և երբեմն եւս անկոծ ծովուն վրայ: Խոյս տանք զարնուել պատմութեան մէջ յայտնուած սկզբունքներուն: Խորհրդակցինք մարդկային բնութեան հետ, խորհրդակցինք Աստուծոյ կամքին հետ և փառաւոր ընենք մեր ներկան, և աւելի փառաւոր մեր ամենուս հայրենիքի՝ ապագան:

ԴԱՌԹ ՓԱՌՅՈՅԱՆ

ԺՈՂՈՎԱԿԱՆ, ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐՐՈՐԴ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Յունիս 30 — Յունիս 10, 1908, Էֆէնյուրթի

Այս խորհուրդը առաջին անգամ գումարեցաւ Լոնտոնի մէջ 1891ին : Երկրորդը տեղի ունեցաւ Ամերիկայի Պոսթըն քաղաքը 1899ին : Պատշաճ էր որ Սկովտիա, այդ պատմական երկիրը, իր կարգին հիւրընկալէր աշխարհի ալլազան կողմերէն երրորդ անգամ հաւաքուող Ժողովական եկեղեցիներուն պատուիրակները : Ժողովական եկեղեցին թէեւ Սկովտիոյ մէջ զօրաւոր մարմին մը չներկայացներ, սակայն նկատելով այդ երկրին կրօնական ազատութեան հանդէպ անցեալին մէջ բռնած դիրքը, Անգլիական և Ամերիկեան Ժողովական միութեանց պաշտօնէութիւնները ընդունած էին Սկովտացոց հրաւերը : Եւ խորհուրդին երրորդ համաժողովը իրեն նիստերը ունեցաւ Էֆէնյուրթի քաղաքի Միայ. Ազատ եկեղեցւոյ ընդարձակ ժողովասրահին մէջ Յունիս 30 — Յունիս 10, 1908ին : Այս ամիսներուն մէջ Լոնտոն գտնուելով Անգլիոյ Ժողովական Միութեան քարտուղարէն հրաւեր ընդունեցի իրեն հետ Էֆէնյուրթի երթալ և Համաժողովին մէջ Նգիպտական եկեղեցիները ներկայացնել :

Պատուիրակներու անուանացուցակէն տեսնուեցաւ որ 26 տարբեր երկիրներէ ներկայացուցիչներ եկած էին : Անգլիոյ և Կալէսի Միութիւնը 140 նուիրակ զրկած էին, Միայ. Նահանգները 133, Սկովտիա՝ 30, Իռլանտա՝ 5, Աւստրալիա՝ 18, Բրիտանական Կոլոնիա՝ 2, Գանատա՝ 9, Հնդկաստան՝ 2, Ճափար՝ 2, Նիւֆրնտէնտ 1, Նիւ Զելանտ՝ 4, Հարաւային Աֆրիկէ՝ 10, Աւստրիա 1, Չինաստան՝ 2, Եգիպտոս՝ 2, Գերմանիա՝ 2, Ճափոն՝ 5, Մատակասքար՝ 1, Բուսիա՝ 1, Սպանիա՝ 1 և Շուէտ՝ 3 : Ասոնց մէջ կային Աստուածաբանական Գոլէճի նախագահներ : փրոֆէսորներ, հանրաժանօթ քարոզիչներ, Միսիոնարական Ընկերութեանց քարտուղարներ, Փարլամենտի տիտղոսաւոր անդամներ, աստիճանաւոր փաստաբաններ, աստուածաբան հեղինակներ, հարուստ գործարարատէրեր, կրօնական թերթիչներ խմբագիրներ, ընկերավարական պատուելիներ և միսիոնարներ : Այսօրինակ ժողովի մը ներկայ գտնուիլ յիշաւի բացառիկ պատահութիւն մըն է : Անկարելի է որ մարդ չգտուի այդ ծերունի նահապետներուն բանախօսութեանց ունկնդրելով, որոնք երկար տարիներու անխոնջ աշխատութեամբ ուսումնասիրած են Սբ. Գրոց վարդապետութիւնները և իրենց անձնական փորձառութեամբ վկա-

յած են անոր ճշմարտութիւնները : Տարբեր կլիմաներու ազդեցութեան տակ զարգացած, հակընդդէմ բնաւորութիւններու և սովորութեանց տէր ժողովուրդներու մէջ գործող Աստուածաբանական, ընկերական և վերին քննադատութեան դրեթէ բոլոր աստիճանները ներկայացնող պաշտօնակիցներու հետ շփման մէջ գտնուիլ ինքնին դրարոց մըն էր : Էֆէնյուրթի իր կրօնական զուգորդութիւններով և անցեալին մէջ բռնակալութեան դէմ հոն կատարուած հերոսական գործերու յիշատակարաններովը այցելուին վրայ խոր տպաւորութիւն մը կը թողու : Սկովտացիք կրօնասէր ժողովուրդ մըն են : Ուրիշ ոչ մէկ երկրի մէջ կը գտնուի կրօնական այն միջնորդող որ գոյութիւն ունի Սկովտիոյ մէջ : Էֆէնյուրթի եղած ատենս բարեկամի մը տեսութեան համար առաջնակարգ պանդոկ մը գացած էի : Երբ հիւրանոցը առաջնորդուեցայ, ուշադրութիւնս դաւադ առաջին բանը՝ այդ փառաւորապէս կահաւորուած սենեակին մէջ ան ծանուցումը եղաւ, որ կը յայտարարէր թէ ամէն երեկոյ ժամը 9ին ընտանեկան պաշտամունք կը կատարուի և այցելուները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ : Զուտ շահու համար գոյութիւն ունեցող հաստատութեան մը մէջ այսպիսի ծանուցում մը Սկովտիայէ դուրս ամէն տեղ տարօրինակ պիտի թուէր : Սկովտիոյ ստուար մեծամասնութիւնը Երկրական յարանուանութեան կը պատկանի որ երկու ճիւղ ունի : մին կառավարական և կեղեցիկ կը կազմէ, և միւսը Միայնեալ Ազատ անունով ծանօթ է : Ժողովականները թէեւ թուով քիչ են, բայց իրենց արտադրած կարող անձնաւորութիւններովը կարեւոր դիրք մը բռնած են երկրին մտաւորական և կրօնական շրջանակներուն մէջ :

Միջազգային Խորհուրդին նպատակն է պարբերական համաժողովներով տարբեր երկիրներու Ժողովական եկեղեցիները իրարու աւելի մօտ բերել և անոնց մէջ սիրոյ և եղբայրակցութեան կապերը աւելի ամրապնդել : Ժողովական եկեղեցւոյ դէմ բերուած առարկութիւնը յաճախ ան եղած է թէ անիկա զուրկ է կազմակերպութենէ : Միւս յարանուանութիւնները իրենց յաջողութիւնը և թուոյ առաւելութիւնը կը պարտին կանոնաւոր կազմակերպութեան, որով միայն կարելի է պահպանել եկեղեցւոյ մը դիրքը : Ժողովականները, սակայն, գնահատելով հանդերձ կանոնաւորութեան և կարգապահութեան առաւելութիւնները՝ կը կարծեն թէ եկեղեցի մը աւելի զօրաւոր կ'ըլլայ երբ անոր անդամները իրարու հետ կապուած են, ոչ

թէ արտաքին կարգ ու կանոններով, այլ ներքին և հոգեւոր կապերով: Արտաքին միջոցներ կըրնան ժամանակի մը համար անոր շուրջը ցանդ մը քաշել և անդամներու բաժանումը արգելել, սակայն յիշելու է թէ եկեղեցին գործարանաւոր մարմին մըն է և իր սնունդը կ'ընդունի ոչ թէ դուրսէն այլ ի ներքուստ: Վեր. Ա. Կարտնըր, Սկովտական Ժողովական Միութեան նախագահը, իր բարիգալուստի ուղերձին մէջ շօշափելով այս կէտը, մինչև իսկ երիցական եկեղեցին գտաւ չափազանց ծանրաբեռնալ արտաքին կազմակերպութեամբ մը: «Երկրականութիւնը», ըսաւ, «չափազանց հակուժ ցոյց կու տայ՝ դէպ ի արտաքինը և իր առողջութեան ու կեանքին համար շատ կը վատահի կանոնական ձեւերու և կարգադրութեանց: Իսկ մենք Ժողովականներս հնար եղածին չափ նուազ ձեւակերպութիւնով և չունենալով պաշտօնական հանգանակ, անհատական եկեղեցիներու խորհրդի և գործի վերջին ծայր աղատութիւն կը շնորհենք և կ'աշխատինք Սկովտիոյ ներկայացնել թէ եկեղեցի մը որ միացած է ճշմարտութեամբ, սիրով և բարի գործերով՝ կրնայ միացեալ և զօրեղ յարանուանութիւն մը ըլլալ:» Յիշուի այս և յետոյ Ժողովական եկեղեցւոյ պարտականութեանց և աշխարհի այլեւայլ կողմերուն մէջ անոր կատարած դերին վրայ խօսուած ճառերը և վիճաբանութիւնները ունկնդրելով սա համոզումը գոյացուցինք թէ եկեղեցի մը, կամ յարանուանութիւն մը, իր անդամներուն թիւը բազմապատկելով չէ, ոչ ալ տրամաբանօրէն ուրուագծուած հաւատալիքներու անվրէպ հնազանդութեամբ է որ հզօր և օգտակար կ'ըլլայ, այլ պարզապէս ընդարձակ և լայն սահմանի մը մէջ մշակելով եղբայրութեան զգացումը, որ Քրիստոսի սիրոյն համար հնարաւոր կ'ընէ մոռնալ երկրորդական տարբերութիւնները, և Անոր թաղաւորութեան յաղթանակը կը պանծացնէ:

Ատենաբանութեանց նիւթերու ընտրութիւնը և բաժանումը խնամով կատարուած էին: Առաջին երկու օրերը, նախագահի և քարտուղարներու սովորական ընտրութիւններէ յետոյ, յատկացուած էին փիլիսոփայական և աստուածաբանական հարցերու: Քաւութեան վարդապետութիւնը, դարերու վիճաբանութեանց նիւթ հայթայթող խնդիրը, որ Քրիստոնէութեան կեդրոնական դաւանութիւնն է, այս անգամ կարծես թէ իր վարպետը (master) գտած էր յանձին Տօքթ. Փ. Թ. Ֆորսայթի, նախագահ Հէքնի Գոլէճի ի Լոնտոն, ուր ընդունած ենք մեր աստուածաբանական կըր-

թութիւնը: Սա թէեւ ամբողջ ժամ մը խօսեցաւ, բայց տակաւին չաւարտեց իր խորհրդածութիւնները, և ի վերջոյ խնդրեց իր ունկնդիրներէն որ դիմեն Expositor Հանդէսին ընթացիկ թուոյն, ուր ըսաւ, պիտի գտնեն իր ճառին լրացուցիչ մասը: Տր. Ֆորսայթ քաջ հմուտ է այս վարդապետութեան, և երբ անոր վրայ կը խօսի անկեղծութեան, խոր ուսումնասիրութեան, և անյողդողդ համոզման չեղտ մը ունի միշտ: Կ'ըսուի թէ ինք տարի առաջ Պոսթոնի մէջ գլու մարուած համաթողովին մէջ իր նիւթը դարձեալ նոյնն էր և, յետ աւարտման իր ճառին, ներկաները յափշտակուած իր թովիչ ազդեցութենէն, միահամուռն ոտքի ելան և «Երբ ան խաչին ես կը նայիմ» երգը երգեցին: Առարկելի միայն մէկ կէտ կար: Չափազանց խրթին էր: Նիւթը արդէն ինքնին դժուար է ըմբռնել, և երբ Տր. Ֆորսայթի պէս խորհող մը, որ միայն խորունկ ջուրերու մէջ լողալէն կ'ախորժի, զայն իր աստենաբանութեան նիւթ կ'ընտրէ, յայտնի է թէ ունկնդիրներէն շատերը պիտի չկարենան իր փաստերուն հետեւիլ: Քաւութեան, կամ ինչպէս ինք կ'ըսէ, քաւութեամբ թողութիւնը, Աւետարանական Քրիստոնեաներու յատկապէս չեղտած վարդապետութիւնն է: Քաւութեան հիմը, ըստ Տօքթ. Ֆորսայթի, Աստուծոյ սրբութիւնն է: Անոր խորհուրդներէն մի քանի նմոյշներ տալ կ'արժէ:

Մ. Յ. ԳՆԱՅԱՆ

Թ. Ռ. Ի. Բ. Ի. Ա.

ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏԻ ՕՐՈՎ,
(1876—1909)

Որքան պերճախօս է պատմութեան լեզուն. լեզու մը՝ որ մեր զգացումներէն աւելի բանականութեան կը խօսի, լեզու մը որ բանաստեղծական և երեւակայական պատկերներ չի պարզեր մեր առջև, այլ ըսու իրական կեանքը՝ իր բազմազան յօրինուածքով, իր պայքարներով: Անաչառ և անկողմնակալ պատմութիւնը ամէնէն մեծ զրպրոցն է մարդկութեան և ազգերու համար, քանի որ հոն կրնան մարդիկ իրենց կամ իրենց նմաններու արիւնով զրուած դասեր առնել և իրենց ապագայ ընթացքը անոր յարմարցնել: Օսմանցիներս ընդհանրապէս և Հայերս մասնաւորապէս պատմութեան խորունկ ուսումնասիրութեան անհրաժեշտ պէտք ունինք, քանի որ, ինչպէս իրական կեանքը անժխտելիօրէն կը ցուցնէ, Օսմանցիները իբր պետութիւն և Հայերը՝ իբր ազգութիւն ամէնէն անուելի կորուստներ ունեցած են Ժ. Դարու վերջին շրջանին մէջ, և եթէ անցեալի դառն փոր-

20ին ներսէս Վարժապետեան Պատրիարքին Բ. Դրան յանձնած յիշատակագրին մէջ, որով Հայոց վիճակի բարեփոխութիւն կը խնդրուէր, պարզուած էին Օսմ. Պետութեան հիմերը կրծող վտանգները, եթէ կառավարութիւնը բարեյօժարութիւն ունենար այս արդարացի բողոքները լսելու, ապագային չատ մը անսխորժ դէպքերու առջեւն առած պիտի ըլլար: Բայց մոլեռանդութիւնը ու տգիտութիւնը յաղթող հանդիսացան և պատճառ դարձան Օսմ. չատ մը բարեբեր նահանգներու կորուստին:

Պուլկարական խնդիրն ալ չատ սուր հանգամանք ստացած էր այդ միջոցին: Չէրքէզներու և այլ կիսավայրենի ժողովուրդներու Պուլկարներուն հանդէպ գործած խժոժութիւնները ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի ուշադրութիւնն հրաւիրեցին Օսմ. Կայսրութեան այդ կողմին վրայ: Անգղիոյ մասնաւոր պատուիրակ Պարինկ ընդարձակ տեղեկագրերով կը ներկայացնէր այս սարսափելի հալածանքներուն տեղեկագրերը իր կառավարութեան: Պոլսոյ Անգղիական դեսպանը Թուրք կառավարութեան ուշադրութիւնն հրաւիրեց Պուլկարական խժոժութեանց վրայ և պահանջեց յանցապարտներուն խստիւ պատժուիլը: Ապտ իւլ Համիտ խոստացաւ դեսպանին յանցաւորները պատժել: Ֆիլիքոպոլիսի մէջ Բենիչ Յանձնաժողով մը գումարուեցաւ, որուն անդամակցեցան նաև Պարինկ և Անգղիոյ փոխ-հիւպատոսը: Աղբիւնուպոլսի Պուլկարներն ալ բողոքեցին Չէրքէզներու բարբարոսութեանց դէմ և Պոլսէն յանձնաժողով ղրկուեցաւ անոնց արարքը քննելու համար: Յանձնաժողովը որոշեց Չէրքէզները Փոքր Ասիա գաղթեցնել, բայց իր այս որոշումը չգործադրեց: Օսմ. Կառավարութիւնը արդէն կործանարար քաղաքականութեան մը կը հետեւէր, իր աշխատասէր և խաղաղասէր հպատակները շարունակ սարսափի մէջ պահելու համար, անոնց գիւղերուն շուրջը կիսավայրենի Իսլամ գաղթականութիւններ կը հիմնէր, որոնք ամէն տեսակ արտօնութիւն կը վայելէին և կառավարութիւնը չատ թողատու կը գտնուէր անոնց աւաղակային և ոճրագործական արարքներուն հանդէպ: Այս ընթացքով Թուրք կառավարութիւնը երկու խոշոր սխալներ կը գործէր: Նախ և առաջ Մահմետականի և Բրիտանոնէի խարութիւնը չեղտելով բոլոր Բրիտանոնայ տարրերը իրմէ կը հեռացնէր, կը բռնադատէր զանոնք իրեն անհաւատարիմ ըլլալ և Եւրոպական մրցակից կամ շահակից տէրութեանց թելադրութեանց գործիք դառնալ կ'ստիպէր զանոնք, և երկրորդ՝ երկրին ամէնէն աշ-

խատասէր և ընդունակ տարրերը այնպիսի կիսավայրենի ցեղերու քմահաճոյքին կը յանձնէր, զորս ուրիշ քաղաքակիրթ պետութիւն մը, ո՛ր կրօնի ալ պատկանէին, իր երկրակործան տարր ընաչլինջ կ'ընէր, կամ կը բռնադատէր խաղաղ աշխատանքի: Սուլթան Համիտ Կայսրութեան այս կործանումը տեսնող և իրապէս ազատական մարդոց, որպիսին էր Միտհաթ փաշա և իր գաղափարակիցները, բարի խորհուրդները լսել չէր ուզեր: Պէտք էր ոչնչացնել աշխատասէր Բրիտանոնները և ամբողջովին Իսլամ պետութիւն մը կազմել: Այս քաղաքականութիւնը պիտի կործանէր Թուրքիան: Մարտը ամբողջովին Իսլամ պետութիւն մըն է, ինչո՞ւ կաղմալուծման վիճակի մը մէջ կը գտնուի: Անգղիոյ հպատակներուն մեծագոյն մասը ոչ-Բրիտանոններէ կը բաղկանայ, ինչո՞ւ Բրիտանական Կայսրութիւնը կը յառաջադիմէ: Կրօնական և քաղաքական անձուկ ըմբռնումներ կուրցուցած էին Համիտի և իր մոլեռանդ արքանեակներուն միտքը:

Համիտի Կայսերական գահ բարձրանալէն առաջ Սերպիացիք ապստամբած էին, բայց Տէլիկրատի լքով մեծ պարտութիւն մը կրած էին: Մեծ պետութիւնները պահանջեցին որ զինադադար մը կնքուի: Բ. Դուռը մերժեց Սերպիոյ մէջ բանակներ պահելու մեծ ծախքերն մատնանշելով, բայց յանձն առաւ հետևեալ պայմաններով խաղաղութիւն մը կնքել. (1) Թուրքերը պէտք էր գրաւէին 1867ին Սերպերուն տրուած բերդերը, (2) Սերպ քաղաքապահ զօրքը պէտք էր վերցնել, (3) Սերպ իշխանը Պոլսոյ մէջ Սուլթանին իր հաւատարմութեան զգացումները պէտք էր յայտնէր, (4) Ամբողջական պատերազմական տուգանքի վճարում կամ տուրքի քանակութեան բարձրացում: Մեծ տէրութիւնները մերժեցին այս առաջարկները: Կոմս Անտրաչի (Աւստրիա-Հունգարիա) նոր առաջարկներ ներկայացուց Անգլիոյ և Ռուսիոյ: Անգլիա առաջարկեց խաղաղութեան պայմաններուն մէջ ներմուծել Պոսնիոյ, Հերցեգովինայի և նոյն իսկ Պուլկարիոյ անկախութիւնը: Սեպտեմբերի կէսերուն Բ. Դուռը յօժարութիւն յայտնեց մինչև Սեպ. 23 զինադադար մը կնքել և զայն ի հարկին դեռ վեց օր երկարել:

Վերջապէս 1876 Սեպ. 23ին Անգլիոյ դեսպանը յայտնեց Բարձրագոյն Դրան մեծ տէրութեանց կողմէ առաջարկուած խաղաղութեան պայմանները, որոնք հետևեալներն էին. (1) խաղաղութեան կընքում նախորդ Statu quoի համաձայն. (2) Պոսնիոյ և Հերցեգովինայի տեղական ինքնավարութիւն և (3) երաշխաւորութիւն մը թէ Պուլկարիոյ մէջ ալ

նման կացութիւն մը պիտի ստեղծուի Հոկտեմբերի սկիզբը Թուրքիա մասամբ խուսափողական պատասխան մը տուաւ այս առաջարկներուն՝ յայտարարելով թէ խաղաղութեան կնքումին կը համաձայնի և նահանգներու մէջ այլեւայլ ազգերու ներկայացուցիչներէն կազմուած ժողովներ կազմելով կը յուսայ ցաւալի դէպքերուն առջեւ առնել Հոկտեմբերի Տին մեծ տէրութիւնները պահանջեցին ամիս մը զինադադար Սերպիոյ համար . Բ. Դուռը պատրաստակամութիւն յայտնեց այդ զինադադարը մինչեւ 1877 Մարտ երկնցնել . Մեծ տէրութիւններէն շատեր և Մոնթէնէկո ընդունեցին այս առաջարկը , բայց Սերպիա չէր ուզեր երկրին մեծ մասը այդքան երկար ժամանակ Թուրք զօրքերուն ձեռքը թողուլ : Հոկտեմբերի կէսերուն Ռուսիա պահանջեց որ 4—5 շաբաթ տեւող զինադադար մը կնքուի , ի հարկին երկարցնելու պայմանով : Թուրքիա , որ չէր ուզեր Ռուսիան զրգուել , համակերպեցաւ :

Նոյն միջոցին 1876 Հոկ. 30ին Սերպերը կրկին ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեցին Յունիսի մօտերը և Ալեքսանդր վրայ տուին : Սերպերուն իշխանը Միլան դիմեց Ռուսիոյ օգնութեան , որ վերջնապէս մը զրկեց Կ.պոլիս և սպառնաց դիւանագիտական յարաբերութիւնները ընդհատել , եթէ 48 ժամուան մէջ երկամսեայ անպայման զինադադար մը չկնքուի : Թուրքիա ստիպուեցաւ Նոյ. 1ին (1876) յիշեալ զինադադարը կնքել Սերպիոյ հետ :

Թուրքիա պէտք էր դո՛ւ մնար այս զինադադարով , որովհետեւ Լոււմայի շուրջը բնակող Մահմետական Ալպանացիները յարձակած էին Բրիդքէնտի Ալպանացիներուն վրայ և կ'սպառնային անոնց : Զինուորական օգնութեամբ ազատեցան վերջինները :

Նոյն միջոցին Միտհաթ փաշա կ'աշխատէր նահանգական ժողովներուն իրաւասութիւնները ընդարձակել և Սահմանադրական Թուրքիոյ համար օրէնքներ պատրաստել : Անոր հակառակորդները միացան Իւլէմաներու հետ և անոր կեանքին դէմ դաւ նիւթեցին : Դաւադրութիւնն յայտնուեցաւ շուտով և քանի մը Իւլէմաներ և պաշտօնեաներ աքսորուեցան 1876 Հոկտեմբերին : Նոյն տարին Դեկ. 19ին Միտհաթ փաշա երկրորդ անգամ ըլլալով մեծ եպարքոս հռչակուեցաւ : Այս վերջին դէպքերուն յիշատակութենէն կարելի է արդէն տեսնել որ Միտհաթ փաշա վարչական ապակեղորոնացման դրութեան պաշտպան եղած է նահանգական ժողովներու իրաւասութեան սահմանները ընդար-

ձակելով , և ազատամիտներուն և մոլեռանդ Իսլամ կրօնաւորներուն պայքարը շատ հին է :

(Շարունակել)

Հ. ՄԱՄԻՅՈՆԵԱՆ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՅԱՍՆԱ

Տեղւոյս Գերմանացի մայրապետները շատ ցաւ դգացին և խորապէս յուզուեցան և մեղի հետ ողբացին երբ լսեցին Ատանայի աղեիարը և սրտաճմլիկ կացութիւնը , և ուզեցին գործնակաւ նապէս յուցնել իրենց կարեկցութիւնը այն տեղի թշուառ աղջիկներէն քանին հոս բերելով : Սակայն չէին կրնար , քանի որ որբանոցը լեցուն էր արդէն :

Երբ Գերմանիա դրուեցաւ , թոյտուութիւն տրուեցաւ որ գոնէ 20—30 հատ ընդունին առայժմ : Իզմիրի մէջէն եղողները արձակելով , Նամաշաւանդ երբ լսեցին թէ Ատանա հիւանդութիւն կայ և շատերն կը մեռնին , Շվեյթր Եւհաննա չլրցաւ հանգիստ ընել և ըսաւ , «Պէտք է որ երթամ , և անձամբ տեսնեմ զանոնք , և եթէ կարելի է , ան խեղճ և թշուառ որբուհիներէն ազատեմ մէկ քանին և հոս բերեմ » :

Թէև շատ արգելքներ կային , և դժուար գործ մ'էր , սակայն սիրով յանձն առաւ և պատրաստուեցաւ երթալ իր հետ առնելով Հայ օրիորդ մը , որ թէ՛ թարգմանէ և թէ՛ օգնէ իրեն , քանզի ինքը ոչ Հայերէն գիտէ և ոչ Տաճկերէն :

Այս Հայ վարժուհին ալ 13 տարի առաջ եղած կոտորածին ատեն հոս եկած է , և նոյն հաստատութեան մէջ կրթուելով կ'օգնէ իր վարժուհի :

Մայիս 25ին երեքշաբթի դիւեր ժամը 11ին ճամբայ ելան Ռուսական չոգենաւով , Բարեսիրտ ընկերութիւնն , երբ լսեց անոնց այս բարենպաստ ճամբորդութիւնն , ճրիաքար տարաւ մինչև Մէրսին : Մայրապետն շատ սրիած է ողբալի Կիլիկիոյ բնութեան գեղեցկութիւնը , կանաչազեղ դաշտերն , ձիւնազարդ լեռները , Սէֆէրեան էֆէնտի ուրախութեամբ հիւրընկալեց Գերմանուհին , և իր օգնականը զանոնք պտտցուց այն վայրերը ուր հաւաքուած էին մի քանի հարիւր որբեր որոնք շատ ողորմելի վիճակի մէջ մնացած են և անհրաժեշտ է որ շուտով անոնց օրինաւոր պատասպարան մը չինուի : Գերմանուհին նոյն օրն չոգեկառքով Ատանա հասաւ : Ո՛հ , ինչ տխրադեցիկ և սրտակէզ տեսարան : Ատանայի և իր շրջակայ գիւղերուն մէջ եղող Հայ բնակչութեան բոլոր տուներն հրոյ ճարակ եղած կը տեսնէ :

Փառաւոր եկեղեցիներ և նորաչէն դպրոցներ

և տուներ կործանած են, ոմանց միայն 4 պատերն կը մնան. միթէ կարելի՞ է այս աւերակները տեսնել և չարտասուել: Երբ չէին գիտեր թէ ու՛ր կրնան քիչ մը հանգիստ առնել, Գերմանական դրօշակ մը կը տեսնեն և ուղղակի հոն կ'երթան. Գերմանացի վաճառական մը հոն դործարան մը բացած է և շատ մը աղքատաց դործ կու տայ: Չը մոռնանք ըսել թէ այս բարեփոխ մարդն 7,000 անձանց կեանք ազատած է՝ իր դործարանին մէջ պահելով զանոնք, Գերմանուհին վաճառականին առաջնորդութեամբ տեսնել կ'երթայ մայրապետները, որք Պէյրութէ եկած էին խնամել վիրաւորեալ և հիւանդ, թշուառ Հայ կիները և օրիորդները: Յետոյ կ'այցելեն տարաբախտ հիւանդները: Ո՛հ, ինչպէս նկարագրելու եմ, առանց յուզուելու: Արդէն գրիչս կը կասի և սիրտս կը բարախէ, աղիքներս կը դալարին, անկարելի է տեղն ի տեղ գրել: Անհնար է երեւակայել, և լսուածները բնաւ չափազանցութիւն չեն: Սատանայական ամէն խաղեր և կերպեր դործադրուած են ջարդին մէջ, Հարիւրաւոր անձինք դռն չարչարանքով կը հեծնեն, ոմանք յաւիտենական հանգիստ մտած են, ոմանք ապաքինած և ոմանք ալ հաշմանդամ կ'ապրին աղքատ և թշուառ: Հետեւեալ օր Մարաշի ուսուցիչի մը հետ կ'այցելեն արկածեալներու վայրը, որ ընդարձակ դաշտի մը վրայ վրաններէ կազմեալ գիւղի մը երեւոյթ ունէր: Իւրաքանչիւր վրանի տակ մի քանի ընտանիք պատըսպարուած են և ամէնքը տեղաւորուած են իրր 1,000ի չափ վրաններու մէջ՝ զորս կառավարութիւնը տուած է:

Թշուառները, երբ կը տեսնեն այս բարերարները, գթութեան հրեշտակներու պէս անոնց ետեւէն կ'երթան և սիրասուն փոքրիկ աղջիկներ կ'աղաղակեն, «Պէնի տէ ալ, պէն տէ էօքսիւզ իմ»: Դժբախտ մայրեր բաւական չէ որ կորսնցուցած են ամէն ինչ, իրենց սիրելի ամուսինները, սիրեցեալ եղբայրները, սիրակարօտ մանչերը, սիրալոյս կու տան իրենց սրտահատոր զաւակներն ալ որ իրենց վերջին մխիթարութիւնն էին: Կ'ըսեն, «Տարէք, թող ասոնք նմոյշներ մնան ողբացեալ Կիլիկիայէ»: Ողորմելի այրիներ հեղեղանման արտասուելով կ'ըսեն, «Հիմա հարուստ և աղքատ, ամէնքս հաւասար ենք, կարօտ ենք բարեփոխ անձանց գթութեան և կարեկցութեան: Աւանդ. ինչ պիտի լինի մեր վիճակը, ինչպէս պիտի ապրինք: Օրը հազար անդամ երանի կու տանք անոնց որ նահատակ եղան, մեռան և ազատեցան և չը տեսան մեր աննկարագրելի թշուառութիւնն:

Ո՛հ, չենք հասկնար Նախախնամութեան գաղտնիքը, ան թաքուն պահուած է մեզմէ: Միթէ չի՞ տեսնել և չի՞ լսեր մեր ձայնը, ինչո՞ւ այս աղէտն պատահեցաւ մեզի, Տէրը ողորմի մեզի:

«Այս փոքրիկներն հարկաւ կամաց կամաց պիտի մոռնան, բայց մենք մեր քաջածններն և տեսածներն երբեք չենք մոռնար: Շնորհակալ ենք որ դոնէ ձեզի նման անձնուէր անձինք մեզ կ'այցելեն և մեր վէրքերուն վրայ սպեղանի կը դնեն և մեր պապակեալ շրթանց վրայ կաթիլ մը ջուր: Տէրը վարձահատոյց լինի ամէն անոնց որ մեզ օգնեցին»:

Սակայն գտնուած են անձեր ալ որ շատ դժգոհ սիրտ ունեցած են և տրտնջելով մխիթարութիւն չեն գտներ: Վերջին ծայր աղքատութիւն և աղտեղութիւն կը տիրէ. նեղիչ միջատները առաւել կը սաստկացնեն իրենց նեղութիւնն. ոհ, խղճալի վիճակ:

Գերմանուհիի ընդունած առաջին որբուհին 2 տարու փոքրիկ աղջիկ մ'է: Զմիւռնիացի Հայ մը խնդրած էր մայրապետէն որ իրեն հոգեզաւակ մը բերէ. ան ալ վստահ լինելով այս աղջիկը կ'առնէ, բայց կը ցաւիմ ըսել թէ երբ աղջիկը կը բերուի, Հայը կը մերժէ զայն ըսելով թէ տգեղ է, ինչ տարօրինակութիւն: Արդարեւ արգահատելի բարք մ'է այս, ոչ թէ Հայու հոգի: Այդ խեղճ աղջկան պատմութիւնը այս է: Եկեղեցին ապաստանածները երբ կը տեսնեն որ թշնամին կրակի կու տայ եկեղեցին ալ, փախչիլ կը փորձեն, այս փոքրիկին հայրը կ'առնէ զինքը մօրը գրկէն որ փախչին, բայց մայրը չկրնար դուրս ելլել և կ'այրի շատերու հետ: Հայրն ալ կը զարնուի և փոքրիկն ալ կը վիրաւորուի: Ծեր կին մը մեղքնալով կը վերցնէ և կը տեսնէ որ մանկիկին երեսն ևս դաշոյնի հարուած կայ: Ուր որ երթայ հետը կը տանի: Յետոյ, երբ կ'իմանայ մայրապետին գալը, կ'աղաչէ ըսելով, «Թիօք որբը ա՛յս է, ոչ ոք ունի» և կը պատմէ վերոյիշեալ պատմութիւնը: «Պզտիկը վախէն և սարսափէն ալ կարծես ապուշ դարձած է: Կ'աղաչեմ, առէք տարէք, և ի տէր Աստուծոյ մեծցուցէք: Տէրը զրկեց ձեզ այս մանուկն փրկելու համար» Ամէն վրանէ սապէս կ'աղաչէին լալագին: «Պէնիմ դըզըմը տա ալըն, պապաւընը վուրտուլար, կիւղէլ էփիմ եախտըլար» Մայրապետը վերջապէս միայն 26 հատ կրնայ առնել, թէ և խումբ խումբ կը դիմեն ու կը խնդրեն որ զիրենք ալ առնէ: Հետեւեալ օրն Շվէյթըր Եռհաննան կուսակալին կ'երթայ: Կուսակալը պաղկերպով կը պատասխանէ, «Ձեռք կրնար ձգել զանոնք: Թէ և խեղճ մայրապետը ամբողջ օրը կ'աշխատի, բայց ի գուր: Յետոյ հիւպատոսին և Մր.

Ձեյմարման կ'երթայ, անոնք ևս կ'աշխատին, բայց անցագիր առնել չյաջողելով տխուր սրտով իրիկ- ուան տուն կը վերադառնայ, և կ'ազօթեն ջեր- մագին: Կրնաք երեւակայել անտանելի վիճա- կը. ոչ ուտեստ կայ ոչ անկողին, պզտիկներն կուլան որ զատուած են իրենց մայրերէն: Յաջորդ օրը հիւպատոսը կը խրատէ մայրապետը որ եթէ համարձակութիւն ունի զիմէ Գոմիթէին. ան ալ Հայ քարոզիչին ընկերակցութեամբ կ'երթայ, բայց քոմիթէն կարեւորութիւն չտար և չեն ուզեր թարգմանութեամբ խօսիլ: Երբ կ'իմանան որ մայ- րապետը կրնայ Գաղղիներէն խօսիլ, առանձին կը տեսակցին և քաջ մայրապետը պարզապէս կ'ըսէ, «Եթէ դուք այս կոտորածին կամակից չէք, պէտք է որ զիր մը տաք որ կուսակալին տաքիմ»: Վեր- ջապէս զիր մը կուտան, և այն ատեն անմիջապէս անցագիրներ կը տրուին և պզտիկներն կ'ուրա- խանան որ ճամբայ պիտի ելլեն: Կայաբան գացած ատենին մայրեր և ազգականներ քանի մը խրա- տական խօսքեր ըսելով հրաժեշտ կուտան ար- տաւածաթոր աչօք: Այս ալ խիստ սրտածմլիկ տե- սարան մ'էր: Մայրապետը իր որբերով մէկտեղ Մէրսին կուգայ և գիշեր մը Սէֆէրեան ընտանի- քին տունը կը կենայ և յաջորդ օրը Յունական շողմնաւով կ'ուղեւորի դէպի Չմիւռնիա: Խեղճ աղջիկները ոչ շողմնաւ տեսած էին և ոչ շողմնաւ, լաց ու կոծի մէջ էին: Լայնածաւալ ծովն տեսած- նուն պէս խիստ վախցած են: Խեղճ մայրապետը 4 գիշեր անքուն անցուցած էր և միայն աթոռին վրայ քիչ մը հանգիստ ըրած էր. միշտ աղջիկնե- րուն վրայ կը հսկէ եղբւր. ինչու որ նաւուն մէջ Տաճիկ մը կար, երբ աղջիկները դայն կը տեսնէին շատ կը վախնային և ան ալ զիտմամբ շատ դա- ժան նայուածքով կը նայէր, և կը հայոյէր որ- բերը: Ասանկ շատ բաներ պատահած են: Հոս հասան թշուառ որբուհիներ բոկոտն և ցնցոտի հանդերձներով: Երբ որբանոցին չէնքէն ներս մտան, աղնիւ տեսչուհին, Շվէսթր Հէնրիէթէ, ինքզինք չկրցաւ դսպել. և արտասուելից աչօք ողջազուրեց և ըսաւ, «Հրամայեցէք մեր հսկողութեան ներքեւ: Տէրովը անուամբ, սիրելի մանուկներ, երանի՜ թէ կարող ըլլայինք շատեր առնելու, բայց առայժմ անկարելի է»: Մոռցայ ըսել թէ երբ նաւամատոյ- ցէն մինչև դպրոց կ'երթային, անցորդներն կը հասկնան թէ ասոնք Ատանայի դժբաղդ աղջիկներն են, շատ կարեկցութեամբ կը նային և ոմանք շա- քարեղէն կը զրկեն:

Սակայն կը ցաւիմ ըսել որ դարձեալ Հայ մարդ մը Հայ օրիորդին մօտենալով բարկութեամբ կ'ըսէ,

«Ինչո՞ւ այս աղջիկները բերին: Հայ ազգութիւնը պիտի կորսնցնեն»: Ասոր վրայ Օր. Բողա յուզուելով ըսաւ, «Ներեցէք պարոն, կը սխալիք: Ահա 13 տարի է ի վեր է որ այս մայրապետաց քովն եմ, միթէ Գերմա- նացի՞ եղայ, ոչ ազգութիւնս և ոչ կրօնքս փոխած եմ»: Ափսո՞ս որ Հայ հասարակութիւնը մինչև ցարդ չհասկցաւ թէ նոյն հաստատութեան մէջ գտնուող աղջիկներէ կը կրթուին, մի միայն իրենց ազգին համար օգտակար ծառայութիւն ընելու նպատակաւ: Անոնց յանձնուած որբուհիք ճշմարիտ ազգասէր Հայեր են. և շատ կարեկցութեամբ և խնայու- թեամբ այս տարի 8 ոսկի նուիրեցին իրենց ազ- գին թշուառ զաւակներուն, 4 ոսկի Հայաստանի սովելոց ու 4 ոսկի Ատանայի կարօտելոց:

Յաջորդ օրը Եղիշէ Սրբազան Դուրեան քահա- նայ մը և առաջնորդարանի գործակատարն զրկե- լով իր գոհունակութիւնն ու շնորհակալութիւնը յայտնեց որ այդ հաստատութիւնն միշտ կարեկ- ցութեամբ օգնած է անօգնական մանկտիք հաւա- քելով և պէտք եղած կրթութիւնը տալով: Նոյն- պէս ուրիշ շատեր այցելեցին և իրենց երախտագի- թիւնն յայտնեցին զթած մայրապետին: Ատանայէ եկող թշուառ որբուհիները այժմ բաւական վար- ժուած են: Տէրը օրհնէ այս գթութեան քոյրերուն աշխատութիւնը և քիւրապատիկ վարձատրէ զանոնք:

Չմիւռնիա

ԱՋՆԻՍ Ս. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Կ Ե Ղ Մ Ի Ք Ը

Կեղծ է կաթը, կեղծ է հացը, կեղծ է գոյնը, կեղծ է արդուզարդը, կեղծ է խօսքը, գրիչը, ի մի բան մարդը: Ինչո՞ւ մարդիկ այսքան յառաջացած են կեղծելու զեղծման մէջ. քանի որ գեղեցիկը, արժէքաւորը և բնականն է միշտ փնտռուածը: Ինչ տարակարծ բազմազան ալակութիւն կը տի- րէ ամէն շրջանակի մէջ. ո՞ր գտնես հարազատը, պարզը, անսեթեւեթ խօսքը, գրիչը և կեանքը: Յուսաթափ յոռետես մը չեմ. Կեանքը կ'ուզեմ ապ- րիլ ու տեսնել զուարթ, բայց ի՞նչ է կեանքի ի- րական տարազը: Ամէն օր ամէն տեղ կ'իլլէ առ- ջեւդ կեղծիքը իր անհամար ձեւերովը.— կեղծ բա- րեններ, կեղծ ժպիտներ, կեղծ համբոյրներ, կեղծ յարգանքներ, կեղծ բարեկամութիւններ, կեղծ «կը ցաւիմ» ու «կը սիրեմ»ներ և կեղծ ալ Քրիստոն- եաներ: Աստուած իմ, ի՞նչ յանդգնութիւնս Գու ա- մենատես աչքիդ առջև ալ կեղծաւորիլ. ո՞րքան հոգեկան շօշափելի խաւար է: Մի ապշիք, բնա- կանաբար և բնազդաբար հոն պիտի յանգի խնդիրը: Ես չեմ կրցած շատ ըմբռնել գործի կեանքը Քրիս- տոնէական կեանքէն: Մարդիկ ինչպէս որ կը բնա-

ւորին ու կը գունաւորին շահու գործերու մէջ, նոյնպէս ալ պիտի ըլլան Քրիստոնէութեան մէջ, և Քրիստոնէութիւնը իբր պատրուակ բռնելով, իրենց դիւական դերը պիտի կատարեն անոր ներքեւ: Այդ դիմակին տակ ինչ մեղքեր, ինչ սպանդանոցներ կան, Ով Յիսուս, հոն ալ մտիւր և զգանկի տեղերը կեանքի տեղերու փոխէ: Կան մարդու մարմիններով աղքատած տեղերը թող իրական կեանքը ծլի, ծաղկի ու սլողի:

Խօսք ու գրիչ մեծագոյն միջոցներ են դադափարաց փոխանցման և գիտակից ճանաչումի: Մեր անձերը կամ հոգիները անոնցմով կ'ազդեն, կ'ազդուին ու կը հաղորդակցին: Սակայն խօսք ու գրիչ իրենց գործը ճշգրտիւ կը կատարեն իբր բազմակերակ անձին: Խօսք ու գրիչ եթէ բուն անձը չեն ներկայացներ, անարժէք են և սոսկ զօղանջ: Այն է էականը ու նախնականը, անձն է բուն ուժը որ յարակներեւ պէտք է ըլլայ խօսքին ու գրչին մէջ: Առանց ստորագրութեան—անձի ունէ փոխգիր և գրութիւն արժէք չունին: Գործի ամէն խաւերու մէջ նետաղծուածը միշտ անձն է: Ստորագրութիւնն է բուն ուժը զոր կը փնտռենք ամէն թուղթերու ներքեւ: Անձը անձ կը փնտռէ և անձով կը ներշնչուի: Կը խորհիս, կը խօսիս ու կը գրես: Լաւ: Ո՛ր է ետք, որո՞ւն մէջն է անձը, ո՞վ դիտէ: Եթէ մէկը չի գիտեր, հետեւաբար անողծուած մըն է կեանքդ, պոգանք կ'ազդէ ամէնուն, ոչ ոք միջամուխ կ'ըլլայ յուճեւու այդ հանելուկը, ո՛չ վստահելի և ո՛չ ալ օգտակար կրնայ ըլլալ այդպիսի կենցաղ մը:

Մեր ծնողք մեզ անուաներ են—թերեւս դեռ չծնած—Մովսէս, Երեմիա, Դանիէլ, Մարիամ, Սըրբուհի, Ինչո՞ւ, լոկ այս բառերուն համար: Քաւ լիցի, այլ այդ անունները սրբազործող անձերուն սիրահարուած՝ մեզ տարեր տաճարին մէջ մկրտել առնով Աստուծոյ վաւերացումը խնդրեր են: Եթէ այդ անունները կը կրէք և չունիք այն անձերը, ձեր անուններն ալ կեղծ են: Վերագարծուցէք այդ անունները իրենց տէրերուն: Կեղծ ու պատիւ սնած պարզ Քրիստոնեայ ազդակ մը ըլլալ կարելի չէ երբեք: Պատանեկան ուսանողութեան մէջ որքան սառ ազդեցութիւններ կրելով մեկնած եմ աղօթափողներէ, լսելով ու տեսնելով կեղծ «մեղայններ, կեղծ աղօթքներ, կեղծ ուխտեր: Երկու բան կը խոստովանիմ: Նախ՝ պատանեկան տկարութիւնս, այո, տկար էի, ուժոյմալու համար կ'երթայի, բայց ախո՞ս, աւելի տկարացած կը դառնայի: Սակայն յաճախ կը յիշէի մօրս խօսքը, «Տղաս, աղօթարան գնա, աղօթքդ ըրէ» երկրորդ

կեղծաւորութեան աւերիչ ազդեցութիւնը անոնցմէ, որոնց իբր օրինակի նայելու պէտք կ'զգայի: Դպրոցէն դուրս հորիզոնը լայնացաւ, տեսակը շատացաւ: Կեղծիքը ամէն դասակարգի մէջ տարածախիտ մըն է եղած: Ի՞նչ ալ չիք, նազելի, ճկուն ձեւեր ու ոճեր, բայց բոլորն ալ ոճիւր Ոմանք բարոյախօսներ դարձեր են: ամէն մարդու խրատներ կու տան բայց ի իրենց անձերէն, խօսքերնին չազդեր, ո՛չ, գէշ կ'ազդէ և իրենք անարժէք են, քանի որ անձերնին մաքուր չէ և իրենց խօսքը և գրիչը անստորագիր: Որքան ալ անոնք կարող ըլլան, տիպաւորներ և մեծ մեծ, բայց քանի որ անձը մաքուր չէ, «հնչեցող ծնդանիք» են: Դուն ալ կը հնչեցնես, ես ալ, քանի որ որոշ գոյն չունին և գտնուած միջավայրներուն գոյնը կ'առնեն մոզանչուրով պէս: Կեղծաւորութիւնը զօրեղապէս կը տիրէ խրճիթէն մինչեւ ամէնէն բարձր խաւերը: Պաշտօնեայք, մեծ աշարջութիւն ունենանք Քրիստոսի գոյնը պահելու համար ամէն ատեն ու ամէն տեղ:

Գրիչներ առանց անձի ու կեանքի ճերմակ թուղթեր կը մրտախն: Իցի՛ւ, լոկ թուղթեր ըլլային, որքան մաքեր ու սրտեր կը խանձնու: Ինչո՞ւ տեղ կը տրուի կեղծ գրիչներու և անստորագիր գրութիւններու: Հոս գիտեմ կ'ընեմ կեղծ անուան վերեւ գրողներուն, արժանապատուութիւնը և քաջութիւնը ունենանք դնելու մեր անձը, եսը մեր խօսքերուն և գրիչներուն մէջ: Մենք մեզ վախի և անստուգութեան նշաւակը չընենք, ուրիշ մեծ անձ մը նշանակող անունը կամ բառը առնելով մեր ետին քօղ չընենք: Բուն ուժը և շեշտը թող մեր անձը ըլլայ մեր խօսքին ու գրչին մէջ: Մեր անձը թող մեր անունով ճանչցուի: Իսկ եթէ մեր անձը աղտոտ է և պիտի վնասէ մեր խօսքին ու գրչին և կ'ուզենք քօղարկել, գիտնանք ալ թէ ուրիշ շատեր պիտի վնասէ, ուստի խօսքերնիս պահենք խորունկը նոյնպէս գրիչնիս և անձերնիս: Մանաւանդ սրբազան բանաստեղծութեանց մէջ առանց մաքուր անձի ու կեանքի կեղծ գրիչն ինչ աւերիչ է: Եթէ մեր անձերը վերքատին ծնած չեն, մաքուր կենցաղ չունինք, սրբազան բանաստեղծութեան մէջ տող մը և տաղ մը իսկ դրելու իրաւունք չունինք: Ի՞նչպէս երկարենք մեր գրիչները Յիսուսի նստած սեղանին վրայի «պնակ»ին մէջ: Յիսուս ինչ պիտի ըսէ: Սէր Յիսուս արդար ու անկղ բարկութիւնը կեղծաւորութեան վրայ թափեց: Իր աւելեւ բերուած կնոջ «Գնա և ասկէ ետեւ մեղք մի գործեր», ըսաւ, բայց կեղծաւորներուն պիտուն «վայներ, կրակ ու

բոց լեցուց, կաթ մը սէր չղբաւ անոնց բաժնին մէջ, «կոյր առաջնորդներ», «ձեռքած գերեզմաններ», «ձօճեր», «Իժերու ծնունդներ», «անապատէս որակեց պանոնք, Աստուծոյ կեղծաւորին բաժինը, Բրիստոսի քարոզը (Մատթ. Ի. 13-39) իր արդար տեղը ու ձայնը ունի այսօր ամէն տեղ, Սրբազան տաղերգութիւնը մաքուր անձն ու կեանքէն ղղխելու է, ինչ որ գրիչ չեն կրնար անձը մեծցնել, Անձն է որ խօսքը ու գրիչը մեծ կ'ընէ, Բրիստոս ապրեցաւ ու խօսեցաւ, ուժը իր անձին մէջ է, անձին ուժով իր խօսքը մեծ է որուն առջեւ կարկամ կը մնան աշխարհի էն մեծ մտքերը, Բրիստոսի անձը ակներեւ կը փայլի իր խօսքերուն մէջ, Հոս է անոր մեծութիւնը և յաջողութեան գաղտնիքը, Հոս է ինչպիսի յաղթանակը, Գողգոթա, ցընծալով վեր բռնէ ինչպէս Փշոյ հովերուն փոշի մը իսկ մի տար գաղաթէդ, չըլլայ թէ հասակդ կարճնայ, յաւէտ անէ, բարձրաց իր, այդ փառքը ոչ ոք կրնայ քեզմէ անել, Վեր, վեր բռնէ այդ անբասիր ու կատարեալ կեանքի՝ Յիսուսի ինչպիսի գրօնալը, Թող տեսնուի անոր անձը իր հարազատ, անկեղծ խօսքին ու կենցաղին մէջ, Գողգոթա, կեանքովս օգնեմ թեւերուդ, որ աւելի վեր բռնես խաչալ Յիսուսը, Թող անոր կեանքին ծաղիկը բացուի և ծածանին ճաճանչագեղ, Եկէք այս կեանքէն յափշտակուած, Անոր լոյսովը սրբագործենք անձերիս՝ փորձի բովըն տակաւու համար, Ամասիա

Մ. Գ. ՏՈՒՊՈՒԼԵԱՆ

ՇԱՐԻ ԳԵՊԻՐ

Թուրքերէն Աւետիքի 198 թիւին մէջ յիշուած էր թէ վերջին վրդովումներուն ժամանակ Շարի ժողովուրդը Հաճըն փախաւ, Այս սխալը ուղղելու համար կը կարծենք թէ պատշաճ է Շարի դէպքին վրայ համառօտիւ խօսիլ ընթերցողներուն, Ապրիլ 18ին (Ը. Ե.) տարածայնիլ սկսաւ թէ Շարը պիտի զարնէ, բայց այս տարածայնութիւնը ստուգելու համար Հաճըն և մեր սահմանին մէջ գտնուած Փոլատ Փուշարը կոչուած Ձէրքէսի գիւղը մարդ ղրկուեցաւ, և գիւղին պատուաւոր անձերէն Արսլան պէյ ստուգեց թէ այդ տարածայնութիւնը իրաւացի է, և թէ բուն իսկ նոյն գիւղերը մեծ բազմութիւն մը Շարի վրայ պիտի յարձակին, մեծ դժուարութեամբ զանոնք կ'արգելէ այդ գիւղեր, բայց երբ լսեցինք թէ ամբողջ Իսլամ ժողովուրդը խորհրդակցեց և Շարը զարնելու որոշում տուեր է, ապեցանք մնացինք և մտածեցինք, և երբ իմացանք թէ մեր հովիւները իրենց հօտերը թողելով գիւղ փախեր են, և թէ յետոյ անմիջապէս

մեծ բազմութիւն մը պաշտօնած է մեր գիւղը, անուրդի մատնուեցանք, և ստիպուեցանք մեր անձերուն պանդանութեան համար մեր գիւղին վեր թաղէն փախչիլ և վարի թաղի ամուր կէտերուն մէջ մնալ, Որովհետեւ մեր գիւղը 75-80 թուրք, Բուրգ և Ձէրքէս գիւղերու մէջ 130 տուններէ բաղկացած Հայ գիւղ մըն է, յիշեալ գիւղերուն բնակիչները, թուով իւր 5,000, մեծ բազմութիւն, միաբան՝ ընդհանուր կոտորածներ ընելու, մեր տունները այրելու և մեր ստացուածները աւարի առնելու և ճիշտ ժամու մէջ Շարի գործը լինեցնելու չար նպատակով սկսան գիւղին շուրջը ժուռ դալ, Թէպէտ նոյն օրը կրկին և կրկին տեղի ունեցած յարձակումներուն ուժգին դիմադրեցինք, կրակի տուին մեր գիւղին այն թաղը զոր թողուլ ստիպուած էինք, Այդ գիւղեր թէ և կառավարութեան կեդրոնէն Հաճըն օգնականներ ղրկուեցան, բայց օգուտ չտեսնուեցաւ, Թշնամիին թիւը հետզհետէ ստուարացաւ, մեր ժողովուրդը աչքը չորս բացած օգնութիւն կ'ակնկալէր և ոգի ի բռնի կը դիմադրէր, բայց օգնութեան յապաղումը մեր խեղճ ժողովուրդը սուգի և ողբի մէջ կ'ընկղմէր, Ճիշդ նոյն օրն էր որ հիւսիսային սառտիկ քամին սկսեց փչիլ և մեր բնակարաններուն այրուիլը աւելի դիւրացաւ և զանոնք չուտով մոխիրի վերածեց, Մեր գիւղի կործանման և ցանկութեան չափաւորութեան Պէլլանա կրկին երեսան եկաւ, և կարծես մեր գիւղը գետնին հաւասար ընել կը ճգնէր, Թշնամիին վայրկեան առ վայրկեան մեզի մօտենալը, Միսերէ եկեղեցիներ պիտի չինենք, անձնատուր եղէք և նման լեռները հեծեցնող աղաղակները և ոռնումները, մէկ կողմը հրկիզութեան, մեւս կողմը մեր տուններու վոքերիկ խումբին վրայ կարկուտի պէս տեղացող հազարաւոր արձիճներուն սարսափը, անօթութենէ մահամերձ արջառններուն և ոչխարներուն ողորմելի բառաչիւնները և մայիւնները, քանի մը ժամ յետոյ վայրենիներու վոհմակին կացիններուն և դանակներուն զոհ երթալու երեւակայութեամբ տառապող կիներու և մանուկներու սրտաճմլիկ հեծութիւնը, ողբն ու կոծը, և այլևս Շարը աւերակներու վերածելու անիծեալ որոշման ազդած տխրութիւնն ու յուսահատութիւնը անկարելի է նկարագրել, Բայց այս մութ ամպերով ծածկուած ըլլալով հանգերձ իւր 5,000 հոգիներէ բաղկացեալ խումբանին անուշի յարձակումներուն դիմադրող մեր միայն իւր 90 գիւղացիները իրենց բոլոր յոյսը դնելով Գողգոթայի գագաթը յաղթանաւ կող Փրկչին վրայ, իրենց կորիւնները պահպանող

առիւծներու պէս անձնանուիրութեամբ կուրծք տալով թշնամուոյն բազմաթիւ կողմերէ ըրած յարձակումներուն, կը պատասխանէին և զանոնք ետ կը վանէին: Այս ճգնաժամուն մէջ մեր մինչև վերջին շունչը համբերելու ստիպուած էինք: Եւ այս միջոցին էր որ Հաճընի դատըն և մեր նահանգին միւստիքը Ֆէթի պէյ այցելեցին մեր գեղը: Թէեւ անոնցմէ օգնութիւն խնդրեցինք, բայց աւա՛ղ որ մեր ակնկալութեան հակառակ վայրենի խուժանին անձնատուր ըլլալ յորդորեցին մեզ, և անոնց ալ մեզ կորսնցնելու համար աւելի խրախոյս տալով վերադարձան: Մեր այս ծայրագոյն թշուառութեան 9 օր շարունակէն ետքը Աղիգիյէ արդարակորով զայմագամին կողմէ զրկուած Աղիգիյէ րէտիֆ զինուորներու վաշտը, միւսկալիմ Օմար էֆ.ի հրամանատարութեան ներքեւ 11 պահեստիներով մեզի օգնութեան ժամանեցին և մեծ ջանքերով ազատեցին մեզ: Չենք կրնար այս պատուական անձնաւորութիւններուն չմատուցանել մեր երախտագիտութիւնը: Այրուած մեր շէնքերուն թիւն է 106, որոնց 77ը տուն, 19ը խանութ, 6ը փուռ, 1ը դպրոց և 1ը մեծ կամուրջ մը: Մեր պարէնն ու կենդանիներն աւարի առնուեցան, ուստի աւելի քան 800 անձեր անօթի և թշուառ վիճակի մատնուեցան, և բարերարներու օգնութեան կարօտ են, և մեր մեծ մասը բացօթեայ բնակելու դատապարտուած են: Մեր գիւղին բնակիչները այսօր վտանգի մէջ կը գտնուին, և առեւտուրի համար չեն կրնար երթալ չրջակայ գիւղերը: Այսու հանդերձ պարէնն ալ շատ սուղ է, ուստի ընթերցողներուն կը թողունք երեւակայել մեր գիւղին մէջ տիրող կարօտութիւնը և թշուառութիւնը, և բարեսէրներու գթութիւնը կը հրաւիրենք մեր անոք գիւղացիներուն վրայ:

Յ. ՊՅԱՆԱՆ
(Թարգմանիչ)

ԲԱՐՁՐ. ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՊԱՐՏԻՁԱԿ

Պարտիզակի Բարձր. Վարժարանի ընթացաւարտ կարգին հանդէսը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր, Յունիս 22ին: Հո՞ծ և ընտիր բազմութիւն մը ուրուն մէջ կը նշմարուէին իզմիտի միւթէսարիֆ Օսման փաշա, տեղւոյն միւստիք Ա.կեահ էֆ. Հայ հասարակութեանց եկեղեցական և աշխարհական ներկայացուցիչները, Արտաշէս էֆ. Մկրեան, Զիա պէյ եւայն, լեցուցած էր հանդիսասրահը որ օրուան գեղեցիկ առիթով զարդարուած էր պատշաճօրէն: Ընթացաւարտ կարգէն հինգ պարոններ, Հայերէն, Թուրքերէն, Անգղիերէն և Ֆրանսերէն լեզուներով ճառեր արտասանեցին որոնք ջերմապէս գնահատուեցան հանդիսականներէն:

Վարժարանին համակրելի տնօրէն Վեր. Տր. Չէյմպլըս յուզիչ և յոյժ հրահանգիչ յորդորականով մը վկայականները յանձնեց ընթացաւարտներուն, որոնք են Աղարիկ Եագճեան (Ատաբաղար), Արմենակ Կոպէլեան (Պարտիզակ), Գրիգոր Շաքարեան (Պրուսա), Դանիէլ Տէր Սահակեան (Պարտիզակ), Եսայի Ինէճեան (Կ. պոլիս), Երուանդ Աթանասեան (Նիկոմիդիա), Երուանդ Մաքսուտեան (Կ. պոլիս), Թորգոմ Տամատեան (Կ. պոլիս), Մինաս Նահապետեան (Պարտիզակ), Յարութիւն Յարութիւնեան (Պրէճիկ), Յովհ. Մարտիրոսեան (Մանիշակ), Պետրոս Մերտինեան (Կ. պոլիս), Սարգիս Պօչնաքեան (Կ. պոլիս), Վահան Պաղտասարեան (Թամիզ), Վահրամ Ֆրէնկեան (Պանտրմա):

Առ հասարակ շինիչ ուղերձներ ըրին միւթէսարըֆ պէյը, տեղւոյն միւստիքը, Զիա պէյ, չրջահաւարտից միւսթեան կողմէ Պ. Օ. Կարադեան, քահանայից և թաղականաց կողմէ Տ. Մատթիա քահանայ, Հոռմէական Հայոց կողմէ Հ. Թէոտոր, խնամակալութեան կողմէ Տր. Ճէճիգեան, և Տ. Արսէն քահանայ (Օվաճըգէն):

Վեր. Տնօրէնը յայտնեց թէ երկուշաբթի իրիկուռան Արտասանական մրցման հանդէսին մէջ ամէնէն յաջողակ համարուած են Ա. Նախապ. կարգէն՝ Ստեփան Տէրէցեան, Բ. Հրանտ Կիւլունեան, Գ. Գառնիկ Եավչոյեան, Կրտսերագոյն կարգէն՝ Յարութիւն Գալիաքճեան, Կրտսեր կարգէն՝ Արշաւիր Պէգիբճեան: Հանդէսին միջոցին վարժարանին նուագաժողաց խումբը գեղեցիկ, ախորժալուր կատներ կը զարնէր Մ. Տանթէի առաջնորդութեամբ: Դպրոցական երգէն վերջ հանդէսը փակուեցաւ Տ. Անանիա հօր Պահպանիչով:

Ուրախութեամբ կ'իմանանք որ այս տարուան 15 ընթացաւարտներուն գործերը արդէն իսկ ուրոշուած են, 3ը ուսուցչութեան կոչուած են, 3ը պիտի շարունակեն իրենց ուսումը, մնացեալներն ալ ~~դպրոցական~~ են մեծ մասով առեւտրական տուներու մէջ: Երբ շատ անգամ շուարած կը հարցընենք թէ ի՞նչ պիտի ըլլան մեր ընթացաւարտները, ուրախալի պարագայ մըն է դիտել որ Բարձր. Վարժարանի ընթացաւարտները, ա՛յնինչ դպրոցական յարկէն դուրս կ'եղնեն, ~~և~~ ~~դպրոցական~~ գործի մէջ: Եւ արդէն Բ. Վարժարանի ընթացաւարտները, մերձաւորապէս թիւով 200, առ հասարակ յաջողած են պատուաւոր դիրքեր բռնել զանազան ասպարէզներու մէջ իւրեւ վաճառական, բժիշկ, խմբագիր, ուսուցիչ, քարոզիչ թէ՛ հօս և թէ՛ արտասահման: Կը յուսանք որ այս ընթացաւարտները ևս ոչ նուազ պատիւ պիտի բերեն իրենց վարժարանին:

ՓԱՌՆԱԿ

ՏԻԱՐ ՄԿՐՏԻՉ Թ. ՓՈԽՇՄԱՆԵԱՆ

Տիար Մկրտիչ Փուշմանեան, բնիկ Տիգրանա-
կերտցի, առաջնակարգ վաճառականներէն թովմաս
էֆ. Փուշմանեանի որդին էր : Ծնած էր 1868 Յնս.
13ին : Նախնական կրթութիւնը ընդունած էր իր
ծննդավայրին մէջ, և Եփրատ Դուէճին մէջ կար-
դացած էր 3 տարի : 1889ին Պոլիս գնաց, ուր երէց
եղբայրը Տիար Յակոբ գորգի արտածութեամբ կը
գրադէր, և յետոյ Ամերիկա եկաւ ուր երիցագոյն
եղբայրը Տիար Յովհաննէս հաստատուած էր իբրեւ
գորգի վաճառական :

Տիար Մկրտիչ իր կրտսեր եղբորը Տիար Կարա-
պետի հետ հինգ վեց տարի անցուց փորձառու-
թեան և պատրաստութեան խստապահանջ դպրո-
ցին մէջ, և ալլալ տեղեր գործով զբաղելով
մինչև 1895 եկաւ Շիգակո և հոն հաստատուեցաւ
գորգի վաճառականութեամբ :

Երկու եղբայրները իրարու լրացուցիչներ էին :
Տիար Մկրտիչ բնաւորութեամբ ինքնամփոփ և ըն-
կերութենէ յաւէտ քաջուող յօժար էր գործին մէջ
իր բաժինը կատարել խղճամիտ կանոնաւորու-
թեամբ մը և գործին մանրամասնութիւններուն
տալով համբերատար աւելի ուշադրութիւն : Տիար
Մկրտիչ նախաձեռնող չէր. բայց ծրագրի կամ յա-
տակագծի իրականացումին համար ամենափոքր
ծառայութիւն մը տալն իսկ իր պարտականու-
թիւնը կը համարէր, և կու տար Փուշմանեան
վաճառատան անգուգական յաջողութեան համար :

Հանգուցեալին բարոյական յատկութիւնները
օրինակելի են : Հոգիով խոնարհ էր իր յաջողու-
թեան օրերուն մէջ, իսկ կը սիրէր իր գերդաստա-
նին պարզասիրութեանը հաւատարիմ մնալ : Յոյց
և փառք օտար էին իրեն : Պարզ կենցաղ մը
աւելի կը սիրէր : Դիւրագգած էր, ճշդապահ և
հաւատարիմ : Ասոնք իրենց առեւտրական տանը
մեծ սկզբունքներն են և բոլոր եղբարց ազնիւ
նկարագիրը : Տիար Մկրտիչ շատ կրօնասէր էր և
Քրիստոնէութեան բարձրագոյն սկզբունքներուն
անձնուէր, կը սիրէր եկեղեցին և կ'ուզէր անոր
յաջողութեանը համար աշխատիլ : Նիւթական յա-
ջողութիւնը զինքը բնաւ զգլխած չէր : Կրօնքի
մէջ կը գտնէր կեանքի քաղցրութիւնը :

Տիար Մկրտիչ ապագային համար մեծ յոյսեր
ունէր, բայց իր կենաց միջօրէին հիւանդացաւ և
երկու տարիներու տկարութենէ վերջը 41 տարե-
կան հասակին մէջ ի Տէր ննջեց թողով իր ամու-
սինը և չորս տարեկան դուստր մը, իր ծերունի
մայրը և կրտսեր երեք եղբայրները :

Կ. Մ. ՄԱՆԱԼԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Պատմական ամէն մեծ փոփոխութիւն անշուշտ
ազգերու կեանքին վրայ իր ցնցիչ ազդեցութիւնն
պէտք է ունենայ : Ի՞նչ ազդեցութիւն ունեցաւ
Յոսէֆին Բէշ յեղեթեանի մեր կեանքին վրայ :
Մահալէ, Երէն-Էնո-Ֆեռնի և Ժողովեւր ազատութիւն
ստացանք և Օսմանցիութեան նախատինք բերող
Բաշաֆէ մը և անոր արբանեակներէն ազատեցանք.
Երեսփոխանական ժողով մը ունեցանք որ ազգին
փափաքները պիտի իրագործէ : Ի՞նչ ըրինք սակայն
մենք այս բոլոր դիւրութիւններէն օգտուելով մեր
տնտեսական, կրթական, ընկերական, գրական, գի-
տական կամ զեղարուեստական կեանքին զարգա-
ցումի տեսակէտով... յետադիմեցինք ընդհանրապէս
հոսիսութեան և սյուստախօսութեան հեղեղին
մէջ խեղդուելով : Լսեցի՞ք կամ կարդացի՞ք թէ քա-
նի մը ծանօթ հայ վաճառականներ միանալով խո-
շոր գրամազուլուի մը կազմած են և արտօնութիւն
ստացած են չաքարի կամ ասուեղենի կամ մեքե-
նաներու ֆաբրիկա մը հիմնելու, կամ այսինչ եր-
կաթուղիի կամ թրամուայի գիծը չինելու և կամ
այսինչ հսկայ հանքերը շահագործելու և այսինչ
նահանգի ընդարձակ դաշտերը ոռոգելու և արդիւ-
նաւորելու համար : Լսեցի՞ք թէ Հայ մը օրեւէ մե-
նաշնորհ ստացած ըլլայ այս վերջին ամիսներուն
մէջ : Հայ վաճառականը այժմ դեռ չի շարժիր. երբ
սակայն Եւրոպական հսկայական գրամազուլանե-
րուն մրցակցութիւնը զինքը փերեղակութեան
աստիճանին կ'իջեցնէ, այն ատեն կը բողբոսն անօ-
գուտ ու կ'ողբան, թէ ինչո՞ւ իրենց շահերը ժա-
մանակին չապահովեցին : Ի՞նչ ըրինք Սահմանադ-
րութեան հռչակուէնքն ետքը մեր վաշտաւ և Եկե-
ղեցեան Կաթողիկոսին համար : Ո՞վ ցուցակագրեց
վանական և եկեղեցական բոլոր կալուածները, Ո՞վ
զբաղեցաւ անոնց լաւագոյն շահագործումի խնդի-
րով, Ո՞վ ոք : Առաջուրնէ աւելի վատթար վիճակի
դատապարտուեցան անոնք : Ազգ. երեսփ. ժողովի
մեծաշունչն ճառերով ընտրուած անդամները բաց
ի թիկնաթոռներ գրաւելէ, պատրիարք ընտրելէ և
ճամբելէ ի՞նչ ըրին ամբողջ տարի մը : Թող իրենց-
մէ Կոնստանտնուպոլիս մը կաղմէին և զրկէին գաւառները վա-
նական և եկեղեցական կալուածներուն խնդիրները
տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար : Այսպիսի
ընթացք մը կարելի չէ սպասել ժողովէ մը, որ
ինքզինք ժողովուրդին ներկայացուցչութիւնը հա-
մարելով հանգերձ իր կողմէն քանի մը ներկայա-
ցուցի : Կրկեց Ատանայի արիւնաներկ դաշտերը
Օսմ. Երեսփ. ժողովը այս տեսակէտով աւելի խղ-
ճահար գտնուեցաւ քան Ազգ. Երեսփ. ժողովը :

քանի որ առաջինը իր մէջէն Բ.րդ. յանձնախումբ մըն ալ ղրկելու որոշումը սուսաւ Ինչ ըրաւ Ազգ. ժողովը իր կողմէն: Նոյն իսկ Ատանայի Պատերազմական ատեանին անդամները մոլորեցնելու համար Հայոց դէմ խուժանապետներու կողմէ լարուած մեքենայութիւններու դէմ, տեղւոյն սարսափահար հոգեւոր պետերը ստիպուեցան բողոքել: Պուլկարները կատարեալ վիճակագրութիւն մը կը պահեն Մակեդոնիոյ մէջ սպաննուած, թալանուած, կեղեքուած Պուլկարներու մասին, Յոյները նմանապէս: Ուր է մեր Պատրիարքարանի, Ազգ. ժողովին ցանկը, որմէ կարելի ըլլայ յստակօրէն տեսնել թէ ամէն օր, ամէն շաբաթ, ամէն ամիս Հայաստանի վայրեր ո՞րքան սպանութիւններ, ո՞րքան բռնաբարութիւններ, ո՞րքան կողոպտութիւններ և այլն տեղի կ'ունենան. և այդ ցանկերով ղինուած կարելի ըլլայ միշտ բարեացակամ կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել Հայոց իրական կացութեան վրայ:

Սահմանադրութենէն առաջ կային շատ մը մարդիկ, որոնք մեր դպրոցներուն վիճակը յուսահատական կը համարէին, գրիչ կը կոտրէին թէ արմատական բարեփոխումներ պէտք են: Այժմ այս պարոնները գործի դուռն անցան Ինչ արդիւնք տուին ամբողջ տարուան մը ընթացքին մէջ: Այս տարի մեր դպրոցներուն վիճակը անցեալ տարուէնէ աւելի վառթարագոյն է: Իրաւունք չունինք ենթադրելու, որ այս պարոններուն մեծխօսիկութեան, ազմկահարութեան միակ նպատակը հանրային թմբուկը զարնելով պատուական թմբկահարներուն վրայ ուշադրութիւն հրաւիրել և իրենց համար հանրային դիրք մը ապահովելը եղած է: Ինչո՞վ բարեւեցեցան մեր նախակրթարանները, ուսուցիչներուն նիւթական խեղճութիւնը ինչո՞վ ամօքեցաւ, ուսուցչանոցի մը այնքան հասունցած խնդիրը ի՞նչպէս մոռցուած էր դաստիարակեցաւ: Ինչ ըրաւ Ուսումնական Խորհուրդը մանաւանդ գաւառական նախակրթարաններուն համար: Ոչինչ: Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է անպայման խոստովանինք որ այս տարի Կեդրոնականը ամէն տեսակէտով անցեալ տարուէնէ եւ անցած է: Այսպէ՞ս պէտք էր օգտուիլ ազատութեան մեզ առած դիւրութիւններէ: Այս տարուան Կեդրոնականի ծրագրին մէջ նոյն իսկ Հայոց պատմութիւն և Հայ. մատենագրութեան պատմութիւն մուտք չեն դրած, նոյն իսկ նոր լեզուներէն ոմանք աւելորդ համարուած են: Փոխանակ վարժապետանոցի մը բարձրութեան հասցնելու Պոլսոյ մեր միակ երկրորդական վարժարանը, պէ՞տք էր զայն բարձրա-

դոյն նախակրթարանի վերածէինք, այն ալ ազատութեան շրջանին: Ճշմարտագէտ ողբալին այս վիճակն է: Խօսքի հայրենասիրութենէ կշտացանք, քիչ մըն ալ իրական արդիւնք ցուցուցէք այս խեղճ դիւրախար ժողովուրդին, որպէս զի հաճոյքով արձանագրենք մեր հանրային կեանքին մէջ ներմուծուած ճշմարիտ յառաջդիմութիւնները:

Շարժումն ամէնէն կարեւոր իրողութիւններէն մէկն ալ Իզմիրեան Հայրիկին Զարին ներկանալն է, որ ինչպէս գրած էինք արդէն այս էջերուն մէջ առաջուրէն, Հայոց համար նպաստաւոր ելք մը ունեցաւ: Կովկասահայոց քաղաքական հասունութենէն կ'ակնկալենք որ գիտնան Ռուս կառավարութեան նպաստաւոր տրամադրութիւնները շահագործել և իրենց դիրքը Կովկասի մէջ զօրացնել և այսպիսով Տաճկահայոց ալ ծառայութիւն մը մատուցանել:

Հ. ՄԱՍԿՈՆՆԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

ՕՍՄ. ԽՈՐՀՐԳԱՐԱՆ

ՂԸ. Նիս (Յունիս 25). Ատեանը բացուեցաւ ժամը 3.45ին: Նախորդ նստի առեմագրութիւնը կարգացուեցաւ և օրագրութենէն ետքը Լեւեմտացոյցի յանձնաժողովին յղուեցաւ Վարչապետական գիրք մը, որով կը ներկայացուին քաղաքային պաշտօնեաներու հանգստեան թոշակի որոշման նկատմամբ բարեփոխեալ օրինագիծ մը ձեռնհաս իշխանութենէն և տեղեկագիր մը Պետական Խորհրդէն: Յետոյ ձեռնարկուեցաւ քննել անպաշտօն մնալիք քաղաքային պաշտօնեաներու ծրագիրը, որ բարեփոխութիւններով վերադարձուած էր Ծերակոյտէն: Պաշտօնատուներու վերակազմութեան և բարեկարգման յանձնաժողովին տեղեկաբերը յայտնեց թէ Ծերակոյտին բարեփոխումները Ա, Բ, Ե, Ը, ԺԱ, ԺԲ և ԺԸ յօդուածներուն կը վերաբերին և լոկ բառական ըլլալով յանձնաժողովին ալ ընդունելի են: Էին և Ըին վրայ խօսելով ըսաւ թէ Ծերակոյտը կ'ուզէ որ անպաշտօն վիճակի թոշակ ստանալու իրաւունք ունեցողներ, որոնք ժամանակ մը պիտի ընդունէին այդ թոշակները, վայելին այդ իրաւունքը մինչև որ պաշտօնի մը կոչուին: Յանձնաժողովը չհասնիր ասոր: 65 տարեկաններու նկատմամբ Ծերակոյտը կ'ուզէ որ այսպիսիներէն անոնք որ կրնան դեռ օգտակար ծառայութիւն մատուցանել իրենց արժանիքով նախարարներու խորհրդին որոշմամբ շարունակեն պաշտո-

նախարհի Ժողովը հաւանեցաւ ասոր: Գաւառային պաշտօններ երկու անգամ մերժողներու նկատմամբ կ'առաջարկուի որ առաջարկները դրաւոր ըլլան և եթէ մերժումները բանաւոր հիմի վրայ հաստատուին, մերժողին թոշակը չկտրուի: Ասոր ալ ժողովը հաւանեցաւ: Ընդունուեցան նաև սա՝ բարեփոխումները թէ պաշտօն խնդրելու համար վեց ամիսն անգամ մը անձամբ և գրութեամբ պատկանեալ իշխանութեան չգիմողներու թոշակները կտրուին, և այդ միջոցին առանց թոշակէ զրկուելու մեռնողներու ընտանիքներուն նպաստ արուի կառավարութիւնէն: Կարգը եկաւ զինուորագրութեան տուրքին: Ըսուեցաւ թէ 20 տարեկան ոչ-Խալանները զինուորագրուելու են Խալաններու նման: Կառավարութեան կողմէ զինուորագրութեան կանոնին չպատրաստուելուն համար չեն կրնար անոնք զրկուիլ իրենց այս իրաւունքէն: Իսկ 22, 23, տարեկաններ չեն կրնար զինուորագրութեան հրաւիրուիլ: Ուրիշ բան է, եթէ կառավարութիւնը ետ տայ մէկ միլիոն սաշափ ոսկին զոր տարուէ տարի կը դանձէ անոնցմէ: Եւ ահա կարդացուեցաւ Վարչապետական գիր մը, որով կը ներկայացուէր Ելեւմտական նախարարութեան մէկ օրինադիւր նկատմամբ ոչ-Խալաններու զինուորագրութեան: Հինգ յօդուած ունի այս և կը տրամադրէ թէ այսուհետեւ ծնող, նաև այժմ մէկէ մինչև 22 տարեկան եղող ոչ-Խալաններ բոլորովին դուրս պիտի թողուին զինուորական տուրքի հաշուէն, այսօր 23 և աւելի տարեկան եղողներ զինուորական տուրք պիտի վճարեն, սակայն մինչև իրենց այդ տարիքը ինչ որ վճարած են՝ կրնան իրենց հաշուին անցնել, մինչև 303 թուականը 27 դահ. 38 փարա, 304-է մինչև 120՝ 37 դահ. 1½ փարա և այնուհետեւ 50 դահ. հաշուելով և 50 ոսկի լրացնելու համար պահանջուածը միանուագ վճարելով, և այսպէս դուրս ձգուիլ տուրքի հաշուէն: Այս հաշիւը և բաշխումը տեղի պիտի ունենայ իւրաքանչիւր գաւառի ժողովուրդի մէջ և ի սկզբունէ տուրքէ զերծ եղողները դարձեալ զերծ պիտի թողուին: Վարչապետը իւրաքանչիւր արդարացուց այս կարգադրութիւնը և խնդրեց նոյնութեամբ ընդունիլ զայն: Սակայն որոշուեցաւ նախ պատերազմական յանձնաժողովին յղել և յետոյ տղել ու երեսփոխաններուն բաժնիլ: Անպաշտօն սպաներու կանոնադիրը նոյնութեամբ ընդունուեցաւ, 7րդ յօդուածին մէջ աւելցնելով միայն «այս անգամ» բառերը: Ընդունուեցաւ նոյնպէս պետական տուրքներու գանձման կանոնադիրը: Այդ երկուքին համար արդէն ստիպողականութեան որոշում տրւեց:

ուած էր: Դադարէ մը ետքը նիստը վերսկսաւ ժամը 8ին: Ելեւմտացոյցի յանձնաժողովին յղուեցաւ Վարչապետական գիր մը, Պատերազմական նախարարին ներփակ մէկ պաշտօնագիրը, որով կը խնդրուի այժմէն վճարել Գերմանիոյ մէջ իրենց ուսումը կատարելագործելու համար զրկուելիք 19 սպայի ճամբու և տարեկան ծախսուց յատկացուած 10,336 ոսկիին 6,000ը: Ընդունուեցաւ Սաֆվէթ փաշայի (Քէօթահեա) երեսփոխանութիւնէ հրաժարականը իր հիւանդութեան պատճառով: Ապա ձեռնարկուեցաւ յօդուած յօդուած քննել ընկերակցութիւններու կանոնադիրը, որու վրայ ընդհանուր վիճաբանութիւն եղած էր ուրիշ ատիթով: Առաջին երեք յօդուածները նոյնութեամբ ընդունուեցան: Զորքորդը, որով կ'արգելուի ցեղի և տոհմի անունով ընկերակցութիւն կազմել, ջնջուեցաւ: Յետոյ ներքին գործերու նախարարին ընդգիմութեան վրայ որոշուեցաւ երկրորդ ընթերցման պահուն ի նկատ առնել նախարարին գիտողութիւնը: Հինգերորդը նոյնութեամբ ընդունուեցաւ: Վեցերորդը բարեփոխուեցաւ սա իմաստով որ ընկերակցութիւններու հիմնադիրները 25 տարեկանէն վար պիտի չըլլան: Յաջորդ երկու յօդուածներն ալ յանձնաժողովին յղուեցան ինչ ինչ բարեփոխումներու համար:

7Թ. Նիս (Յունիս 28). Ատենան լացուեցաւ ժամը 3.30ին: Զինուորագրութեան տուրքի օրինադիւր և ելեւմտացոյցի մուտքի կողմի զինուորագրական տուրքի գումարը որոշուեցաւ հետեւեալ օր ուսումնասիրել նախարարներու բացակայութեան պատճառով: Սահմանադրութեան բարեփոխեալ յօդուածներէն ոմանք, որ յանձնաժողովին յղուած էին երկրորդ ընթերցման ժամանակ, դարձեալ ի նկատ առնուեցաւ: Յանձնաժողովը տեղեկագրեց թէ յարմար չտեսաւ ծրագրուածով Կայսեր որոշ իրաւունք տալ նախարարները պաշտօնանկ ընելու, և նախամեծար կը համարի լուծութեամբ անցնիլ այդ կէտը: Բուռն վիճաբանութիւն մը ծագեցաւ, որ օրուան ամբողջ առաջին նիստը գրաւեց: Վերջապէս երկրորդ նստին մէջ, որ ժամը 8ին սկսաւ, 89ի դէմ 105 քուէով որոշուեցաւ այդ իրաւունքը տալ Կայսեր, Կարգադրուեցան Վարչապետական բազմաթիւ գիրքեր և պատկանեալ յանձնաժողովներուն յանձնուեցան: Կարգացուեցաւ նաև Ատանա զրկուած երեսփոխաններուն մէկ հեռագիրը, որով կ'ըսուի թէ Ատանայի արկածեալներուն պէտքերը հոգալու համար 150,000 ոսկի անհրաժեշտ է և ըստ այնմ կը յանձնարարուի շարժիլ: Յետոյ վերսկսաւ Սահմանադրութեան

բարեփոխեալ յօգուածներուն քննութիւնը : Տեղեկարհը ըսաւ թէ նոր յօգուած մը աւելցուած է սապէս . «Նամակատուներու մէջ նամակներ ու թուղթեր պիտի չկրնան բացուիլ առանց հարցաքննիչ դատաւորի կամ դատարանի որոշման» : Նաեւ ըսաւ թէ ՅՊԴՂ սապէս բարեփոխուած է . «Երբ խնդրի մը առիթով անհամաձայնութիւն ծագի դահլճին և Երեսփ. Ժողովին միջեւ , և դահլճը պնդէ սնոր վրայ , իսկ Երեսփ. Ժողովը վերջնականապէս ու քանիցս մերժէ դայն , դահլճը պարտաւոր է կամ Երեսփ. Ժողովին որոշումը յարգել , կամ հրաժարիլ : Եթէ հրաժարի և նոր դահլճը հինին գաղափարին վրայ պնդէ ու Երեսփ. Ժողովը մերժէ՝ իր պատճառաբանութիւնը ներկայելով , Կայսրը Տրդ. յօդ.ին համաձայն կրնայ լուծել Երեսփ. Ժողովը : Սակայն եթէ նորակազմ Երեսփ. Ժողովը նախորդին գաղափարին վրայ պնդէ , պարտաւորիչ է «Ժողովին որոշումն ընդունիլ» Այս բարեփոխումներն ստորոջովին ընդունուեցան : Կանոն կամ օրէնք առաջարկելու վրայ խօսող 55րդ յօդուածին նկատմամբ յանձնաժողովին բարեփոխումը մերժուեցաւ և սա ընդունուեցաւ . «Դահլճի Մերակոյտի և Երեսփ. Ժողովի մէջ մի անգամ պատճառաբանեալ օրինագիծով մը իր պատկանած մարմինին կ'առաջարկէ նոր կանոն մը գնել , կամ արդէն գտնուածներէն մին բարեփոխել : Երբ այդ օրինագիծը նոյն մարմինէն ընդունուի , Երեսփ. Ժողովին կը զրկուի նկատառման համար» :

Մայրաքաղաք . Անցեալ շաբաթ Կայսրը հացկերոյթ մը տուաւ Եգիպտոսի Խոփին . Ն. Վեհափառութիւնը մտադիր է պաշտօնական հացկերոյթ մը տալ այլ և այլ հասարակութեանց հոգեւոր պետերուն և պետութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն : Ն. Վեհափառութիւնը երկուշաբթի պտոյտ մը ըրաւ մինչեւ Զինճիրլի գուլու : Նաեւ ունկնդրութեան ընդունեց Եգիպտական ազգային կուսակցութեան պատուիրակութիւնը որ յանուն Եգիպտոսի հպատակներուն եկած էր շնորհաւորել Կայսեր զահակաւութիւնը : Կը հաւաստուի թէ Վարչապետին դիրքը հաստատուն է , բայց Ֆէրտի փաշա և Գարրիէլ էֆ. Նորատունկեան պիտի փոխուին ու անոնց պիտի յաջորդեն երկու Իթթիհատականներ : — Ռուսիոյ նախորդ դեսպանը Բ. Դուռը երթալով հրաժեշտ տուաւ Վարչապետին ու նախարարաց , և ներկայ դեսպանատան խորհրդակները գործակատարի պաշտօն պիտի կատարէ մինչեւ նոր դեսպանին գալուստը : — Յունաց Պատրիարքը Ֆէնէրի վարժարանին մէջ խօսած ճառի

մը մէջ հաստատելով թէ Յոյները միշտ համերաշխութիւնը յարգող են , աւելցուց նաեւ «Նոյն իսկ եթէ մեզ զրպարտեն ու նախապէս , դարձեալ պիտի չկրնան մեզ արգելել մեր իրաւունքները պաշտպանել» : Նաեւ Սինոդին մէջ ալ կացութեան ծանրութիւնը ներկայացնելով յայտարարեց թէ Սինոդը շատանալու չէ Բաբէլ գրելով միայն : Կառավարութեան ընթացքին հանդէպ ստիպողական միջոցներ ձեռք առնելու է , Սինոդականները համամտութիւն ցուցուցին , բայց չեւտեցին թէ նախ կառավարութեան պատասխանին սպասելու է : Նախարարաց Խորհուրդը որոշեց յայտնել Յունաց Պատրիարքին թէ Մահուտ Շէվքէթ փաշայի խօսքերը Կառավարութեան կարծիքը չեն ներկայացներ , և Վարչապետը պաշտօնազրկով մը փափաք յայտնեց տեսնուիլ Պատրիարքին հետ : — Տրամայի Յունաց Մետրապոլիտը ընդ հսկողութեամբ մայրաքաղաքս բերուեցաւ :

Նահանգներ . Սելանիկէ կը հեռագրուի Քրէսթոս Կէնց Պէառլի թէ Ալաթինի ամարանոցի զինուորական պահպանութիւնը խտացած է : — Այլալդէ կը հեռագրուի Աթէնքի լրագիրներուն թէ կացութիւնը օրէ օր կը ծանրանայ : Ձերբակալուած անձերը չարաչար կը դանակոծուին խոստովանողներու համար անոնց կարծեցեալ մասնակցութիւնը վերջին դէպքերուն : Տունք կը խուզարկուին դէնք գտնելու համար ամէնէն բարձրաստիճան եղանակներով : Երկու եկեղեցիներու մէջ խուզարկութիւններ եղան : Երկու գերեզմաններ բացուելով մեռեալներ դուրս հանուեցան , կասկածելով թէ Յոյները անոնց մէջ գէնքեր պահած են : Քրիստոսուրքեր կը պահանջուին Յոյներէն , նոյն իսկ մէկ քանի տարուանը կանխիկ : — Թաւ կ'ըսէ թէ Աւստրիական 3,500 Մանլիխէր հրացաններ և 2½ միլիոն փամփուշտներ ցամաք հանուած են Հանեա — Հալէպէ կը գրուի Լա Թաքէի թէ Քէսապի կոտորածին քննիչ յանձնաժողովը Հալէպ դարձեր է : ձերբակալել տալէ ետքը 50 ոճրագործներ , որոնց մէջ գլխաւորներն են Քոչճի Ապտիւլ Սամատ , Շէյխ Քէմալ և Ապտիւլ — Ապտիւլ Համիտի մարդոցմէն 17 հոգի երկուշաբթի Կպոլիս բերուեցան Սելանիկէ , Նաեւ բերուեցան նոյն օրը Դամասկոսէ Շէյխ Խալիտ և Թէվֆիկ Մուսթաֆա էֆէնտիները : Պէյրութէ ծանօթ աւազակապետ Ապպաս և լրագրող Օսման էֆ.ները , ինչպէս նաեւ Ֆէրաթ — Էաւ Մէլլէի նախագահ Ալիուլլահ Քեադիմի , որ Բէքքիւքի կառավարիչ կարգուած իր պաշտօնատեղին երթալու միջոցին Ատանայի կոտորածները կազմակերպեց , և հիմա բերուեցաւ Կ. պոլիս Պա-

տերադմական ասեանին առջեւ դատուեցաւ — Էտիրնէի Օրթադիւղի իշխանութիւնները Մանլիխէր հրացաններով լեցուն կառք մը գրաւեցին։ Կառապանը խոստովանեցաւ թէ անոնք Յոյներուն յաւակացած էին։ Ձերբակալութիւններ տեղի ունեցան — Համիտիյէի, Օսմանիյէի և Չորը Մարզուանի մէջ Հայ, Յոյն և Ասորի զօհերու թիւը՝ 2,000ի մօտ է, իսկ Իսլամներուն՝ 150։ Այստի և շրջականներու մէջ Հայ և Յոյն զօհերու թիւը 168։ — Երբ կարաւան մը մեկնեցաւ զինուորական ջոկատի մը պաշտպանութեամբ և քաղաքէն դուրս կ'ելլէր, Համալէնները անմիջապէս կարաւանին վրայ յարձակեցան, 20 զինուորներ սպաննեցին և 4 ալ վիրաւորեցին։ Կարաւանին ամբողջ ապրանքը, գոյքն ու անասունները աւարի տրուեցան։ Կը կարծուի թէ Մուսուլի կուսակալը պաշտօնանկ պիտի ըլլայ — Աւստրիացի դրամատէրներու խմբակ մը արտօնութիւն խնդրած է Սէլանիկի մէջ միմիայն Գերմանական թաղ մը հիմնելու համար։ Խնդրարկուները կը խոստանան վերջին դրութեամբ և առողջապահիկ տուններ շինել և թաղը քաղաքի կեդրոնին միացնել երկաթուղիի գծով մը։ — Գործաւորական ցոյց մը տեղի ունեցաւ Սէլանիկի մէջ, ուր գործաւորական Սէնտիքաներու նախաձեռնութեամբ 6,000 գործաւորներ միթինկ մը գումարեցին Օսմ. Երեսփ. Ժողովին մէջ վիճաբանութեան ենթարկուած գործադուլի օրէնքին դէմ բողոքելու համար։ Թուրքերէն, Յունարէն, Պուլկարերէն և Եբրայեցիքէն ճտեր արտասանուեցան։ — Եանեայէ Թաշի հեռագրուած է թէ Ալպանիացի աւազակախումբ մը Յունական Քլոմօ գիւղն երթալով սպառնացաւ վարժարանն այրել և տղաքը ջարդել, եթէ զիւղացիք իւրաքանչիւր աշակերտի համար տասնական ոսկի չվճարեն։ Այս կերպով աւազակները 200 ոսկի, գոհարեղէն և զգեստեղէն առնելով մեկնեցան։ — Վանայ նահանգին Արճէշ գաւառակին դայազամ անուանուեցաւ Ատիւլճավազի դայազամ Թահսին պէյ, որու յաջորդեց Օսման էֆ. — Տիմիթրի Տիմիթրատիի Անատոլուի և Տրապիզոնի մէջ ունեցած համախոհներուն տունները խուզարկուած և շատ մը վնասակար թուղթեր ձեռք անցուած են։ — Բալուի գաւառակին դայազամ Րէշիտ էֆ. յետադիմական մը ըլլալուն պատճառաւ, անոր բնակարանը զինուորներ կը զրկուին, որոնք անոր կ'առաջարկեն անձնատուր ըլլալ, բայց Րէշիտ էֆ. զէնքով կը պատասխանէ։ Զինուորներն ալ տունը հրացանի բռնելով կը սպաննեն թէ՛ Րէշիտ էֆ. և թէ՛ անոր արբանեակները։ — Շատ ընդարձակ նահանգներու կառավարութիւնը

գիւրացնելու համար նախարարաց Խորհուրդը որոշած է ինչ ինչ գաւառներ իրենց նահանգէն անջատելով ուղղակի կեդրոնին իրաւասութեան ենթարկել։ Նախարարաց Խորհուրդին որոշմամբ Գասթէմուսի Պոլու գաւառը այդպէս եղած է։ — Օսմ. կառավարութիւնը ծրագրի մը պատրաստեց Մակեդոնիոյ ոչ-Իսլամ տարրերուն մէջտեղ եկեղեցիներու խնդիրը լուծելու համար։ Եթէ գիւղի մը ոչ-Իսլամները ամբողջովին դաւանափոխ ըլլան, գիւղին եկեղեցին կամ եկեղեցիները անոնց պիտի պատկանին։ Եթէ Յոյն գիւղի մը Ժողովրդին մէկ մասը և նոյն իսկ մեծամասնութիւնը Պուլկար էկզարքարանին իրաւասութիւնը ընդունի, գիւղին եկեղեցին Յոյներուն պիտի մնայ։ Կառավարութիւնը Պուլկար էկզարքարանի իրաւասութիւնը ընդունողներուն պիտի օգնէ եկեղեցիի շինութեան համար։ Եթէ գիւղին մէջ քանի մը եկեղեցիներ գտնուին, ամէնէն մեծ ու զարդարունը Յոյներուն պիտի մնայ։ Կառավարութիւնը իբր 40,000 ոսկի պիտի յատկացնէ եկեղեցիներու շինութեան համար։

Աւետ. Ժող. Պզմէնի եկեղեցիին շինութեան ֆէրմանը Ազգապետարան զրկուեցաւ։ — Կայս. հրաման մը կ'արտօնէ Խուլազեղի եկեղեցիին շինութիւնը։ — Վսեմ. Ազգապետ էֆ. նորընտիր Պատրիարք Հօր այցելութիւն տուաւ և կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Անգղիական դեսպանին և Ներքին գործերու նախարարին հետ։ — Ագչէհիլի ոսկերիչ Յակոբ Պարսամեան 65 տարեկան և փեսան Ոսկեհան Հաճի Աբրահամեան Մարտ 25ին Սիս գոյնուած են, ջարդ իրենց մասին ուէ լուր մը առնուած չէ։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի գրել Ագչէհիլ եղիւ էֆ. Կ. Պարսամեանի։ — Անաթոլիա գոյէճի շրջանաւարաններէն թերթիս միջոցաւ ուէ պաշտօնի տրամադրելի ներկայացուած այն երիտասարդը, որու համար պէտք էր գիմնէլ Փրոֆ. Յ. Կիւլեանի, Մարզուան, ուսուցչութեան հրաւիրուած և պաշտօնը ստանձնած է։

Հայ Ժող. Վեհ. Կաթողիկոսը տեսակցած է Սինոդի աւագ Պրոկուրոր Լուկեանովի հետ և Ռուսիոյ հանդէպ լաւատես գաղափարներ յայտնելէ ետքը ի մէջ այլոց ըսած է. «Ես կը հաւատամ որ նոր ոէժիմը կ'արմատանայ Թուրքիոյ մէջ և կը յուսամ թէ ամենամօտ ապագային Թուրքահայերը և Ռուսահայերը կը միանան պաշտպանելու համար իրենց ազգային և եկեղեցական շահերը»։ Նորին Վեհափառութիւնը այցելած է նաև Մետրապոլիտին, որու հետ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է, և Ռուսիոյ Վարչապետին, որուն խօսակցութենէն

չատ գոհ մնացած է : Ս. Կաթողիկոսը Յնս. 28ին Թիֆլիզ հասած և տեսնուած է Կովկասի կառավարչին հետ , Յլս. 3ին էլ ժիւածին պիտի հասնի : Թիֆլիզի մէջ Ս. Կաթողիկոսը ընդունելու համար 15,000 ռուպլ հաւաքուած է , որուն մէկ մասը միայն ծախսուած է և մնացեալը յանուն Հայրապետին յատկացուած է Ատանայէ կարօտելոց : — Վեհ. Սուլթանը Ա. Օսմանիյէ պատուանշան տուած է Ս. Պատրիարքին : — Արտաքին գործերու նախարար Րիֆաթ փաշա անցեալ շաբաթ փոխադարձ այցելութեան և շնորհաւորութեան համար Ազգ. Պատրիարքարան եկաւ և սիրալիբ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ս. Պատրիարքին հետ : Նախարարը յոյս յայտնեց թէ Օսմ. երկրի ցեղերու համերաշխութեան և հողին արդասաւորութեան շնորհիւ Օսմ. հայրենիքը նախանձելի վիճակի մը պիտի հասնի : — Պատրիարք Հայրը Սբ. Լուսաւորչի տօնին առիթով իր Պատրիարքական անդրանիկ պատարագը մատոյց Ղալաթիոյ Սբ. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ և իրեն յատուկ հմտութեամբ ի վեր բերելով Լուսաւորչի կատարած կրօնական կազմակերպութեան մեծ գործը , հերքեց կարգ մը թեթեւամիտներու այն գաղափարը թէ կրօնքը մեր Ազգային գոյութիւնը վտանգած է , և ընդհակառակն հաստատեց թէ մեր ամբողջ գոյութիւնը Քրիստ. կրօնին կը պարտինք : — Երկուշաբթի Հայ Հոռմէականաց Կ. Պատրիարքը Եպսկ. մը և քանի մը նշանաւոր անձեր հետը առած այցելեց Պատրիարք Հօր : Ն. Սրբազնութեան այցելեցին նաև Պարսկական դեսպանատան Ա. թարգման Յովհ. Խան և Մր. Փիթ ու Մր. Ալէն և զանազան խընդիրներու վրայ ընդարձակ խօսակցեցան : — Քաղղէացեոց Պատր. փոխանորդը իրեն հետ ունենալով Ապտ իւլ Բէրիմ փաշա և Պալըզէեան Բարունակ էֆ. շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Ս. Պատրիարքին : — Պատրիարք Հայրը , ի պատասխանի Առաջնորդարաններու հարցումներուն , չրջաբերականաւ ծանոյց գաւառներու Ազգ. վարչութեանց թէ , քանի որ արդէն Խորհրդարանը ղինուորական տրոյ խնդիրը նկատողութեան առած և նոյն տրոյ ջնջումը որոշած է , բնականաբար տեղի չմնար տրոյ թաշխումը կատարելու : — Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը հեռագիրով բողոքած է Պատրիարքարանի Հաճընի առաջնորդին Մարաշ պատերազմական ստան կանչուելուն դէմ : Սոյն հեռագիրը զրկուեցաւ Ներքին գործերու նախարարութեան , որ հեռագրով տեղեկութիւն ուղեց Հալէպի կուսակալէն : — Ատանայի Առաջնորդ Մուշեղ Եպսկ. մխիթարական և խաղաղութեան յոր-

դորող կոնդակ մը զրկած է իր հօտին , նաև հեռագիր մը ուղղելով Պատրիարքարանի , բողոքած է իրեն դէմ եղած զրպարտութիւններու և այն պատճառաւ տրուած ձերբակալման հրամանին դէմ : — Պատրիարք Հայրը Օսմանիյէ Լոյսի խմբագիրին հետ տեսնուած պահուն ի մէջ այլոց յայտարարեց թէ Քաղ. Ժողովը ձեռնհասութիւն չունի Պատրիարքը հրաժարեցնելու , այլ՝ Համագումար ժողովը միայն . բայց կարելի է գործունեայ օգնական մը կարգել Պատրիարքին : — Ներքին գործերու նախարար Ֆէրիտ փաշա Լը Լէպէաւ թերթին խմբագրին հետ տեսնուած ատեն իրրեւ նախաձեռնօթ Ս. Պատրիարքին բարեմասնութիւններուն շատ գովեստով խօսած էր անոր վրայ և վստահութիւն յայտնած է թէ Դուրեան Սրբազանի պաշտօնավարութիւնը արդիւնաւոր պիտի ըլլայ , Կրթական խնդրոյ մասին ըսած է թէ այդ խնդիրը չգրադեցնենք կառավարութիւնը , որ արդէն այս մասին դժուարութիւն յարուցանելու ուէ նպատակ չունի : — Կտակաց հոգաբարձութիւնը որոշած է Խօանէսքուի կտակէն ձեռք բերուած 159,000 ֆր. յատկացնել հանգուցեալ Կտակարարի պատուատած բառարանին տպագրութեան , Այս որոշումը պիտի գործադրուի եթէ Վարչ. ներկայ տագնապներն ի նկատ առնելով անհրաժեշտ նպատակի մը չյատկացուի յիշեալ դրամը : — Անցեալ ուրբաթ Ազգ. Ժողովը գումարումը տեղի չունեցաւ վասն զի 56 հոգի միայն ներկայ էին : Դիտել տրուեցաւ թէ Երուսաղէմի խնդիրն է պատճառ շատ մը երեսփոխաններու բացակայութեան : Որոշուեցաւ ասկէ ետեւ բացակայ ժողովականներու անուններն արձանագրել և հրատարակել թերթերու մէջ : — Վիեննայի Օսմ. դեսպանատունը տեղական թերթերու մէջ հրատարակած է թէ Ռուսոյի միջոցով է այս լուրը թէ Ատանայի նահանգին մէջ 100,000 Հայեր յետին թշուառութեան ենթարկուած են և թէ Քուրդերը միշտ կ'սպառնան Քրիստոնեաներու ինչքին ու կեանքին , ընդհակառակն բոլոր յանցաւորները ձերբակալուած են և կը պատժուին , և Ատանայի բնակիչները երախտագիտութիւն յայտնած են կուսակալին Օսմ. զօրաց կանոնաւոր ընթացքին համար : — Երկուշաբթի Պէօլիքսէրէ տեղի ունեցաւ Դրիդոր էֆ. Մ. Յակոբեանի Օր. Նարդիկ Եղուպեանի հետ ամուսնութեան հարսանեկան չքեղ հանգէսը , որուն ներկայ էր Պոլսոյ երեւելիներու մեծ բազմութիւն մը :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏԵՐԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱՅՈՐ ՊՈՅՈՒՆԱՅԻ

Ձինճանճոյաք երգուշու, Ամբիգան Խան

ՀԱՅՈՐ ԿԲ.
ԹԻԻ 27

ԼՐԱՐԱԺՆԻ

1909
Յուլիս 5

ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ

ՕՍՄ. ԽՈՐՀՐԳԱՐԱՆ

Ճ. Ն. Խ. (Յուլիս 29). Ատենանը բացուեցաւ ժամը 3ին : Կարգացուեցաւ Էվգաֆի յանձնաժողովին մէկ տեղեկագիրը նկատմամբ այն մահիլի կառուածներուն որոնք զահնկէց թագաւորին օրով ձրիապէս կամ դոյզն փոխարինութեամբ ասոր անոր տրուած էին և դեռ Էվգաֆի չեն վերադարձուած նոյնութեամբ, կամ Էվգաֆի իրաւունքը չէ յարգուած ամբողջական արժէքի վճարմամբ : Որոշուեցաւ իրողութիւնը Էվգաֆի նախարարութեան հաղորդել : Երկրորդի թուղթերուն և գոյքերուն նկատմամբ Վարչապետն հարցապնդելու առաջարկ մը յետաձգուեցաւ՝ նախ երկրորդի քննիչ երեսփոխաններուն բացատրութիւնները լսելու որոշմամբ : Պաշտատ և Եէմէն զրկուելու սպանելուն յատուկ օրինագիծը, որ բարեփոխումներով երեսփ. ժողովին վերադարձուած էր Մերակոյտին կողմէ, նոյնութեամբ ընդունուեցաւ բացի պաշտօնավարութեան եռամեայ շրջանէն, զոր շատ դատաւ : Զինուորական պատժական օրէնքին իբրեւ յաւելուած կցելի յօդուածները, զորոնք Մերակոյտը կ'ուզէ պատեարագմական վիճակի կանոնագրին կցել, բաւական վիճարանութեան առիթ եղան : Դադարէ մը ետքը վիճարանութիւնը շարունակուեցաւ և Մերակոյտին տեսութիւնն ընդունուեցաւ : Յետոյ ընդունուեցաւ նմանապէս Սահմանադրութեան վերաքննութեան յանձնաժողովին սահմանաձեւ նկատմամբ Տրդ յօդուածին, որով Կայսեր իրաւունքը կը տրուի նախարար հրաժարեցնելու : «Եթէ երեսփ. ժողովը նիստ չգումարեր, երբ ստիպողական պէտքի մը բերմամբ Դահլիճն հրաժարեցուի, անմիջապէս ի նիստ կը հրաւիրուի այն և պաշտօնանկութեան պատասխանատուութիւնը նոր Դահլիճն կը պատկանի :» Յետոյ հանրօգուտ գործերու յանձնաժողովին տեղեկագիրն ի նկատ առնուեցաւ նկատմամբ իբր 3 միլիոն դահլի փոխառութեան, զոր Հանրօգուտ գործերու նախարարութիւնն ուղած էր կնքել հանրօգուտ գործերու ձեռնարկելու նպատակով : Տեղեկարբըր յայտարարեց թէ յանձնաժողովը կը մերժէ այդ առաջարկը և կը հաւանի միայն 314,000 ռսկի վարկ մը բանալ այս տարւոյ համար : Որոշուեցաւ այս խնդիրը հինգշաբթի օրուան յետաձգել և նախ բացատրութիւններ լսել նախարարի փոխանորդէն : Ապա վերսկսաւ ընկերակցութիւններու կանոնա-

գրին քննութիւնը, և յօդուածները 10րդէն մինչև 18րդը ընդունուեցան : Միայն 16րդին մէջ նշանակուած միամսեայ պայմանագրով երկամսեայի փոխուեցաւ : Այսինքն սոյն կանոնադրին հրատարակուէն մինչև երկու ամիս ետքը իրենց պայմանները պիտի ծանուցանեն արդէն գոյութիւն ունեցող ընկերակցութիւնները :

ՃԱ. Ն. Խ. (Յուլ. 1). Ատենանը բացուեցաւ ժամը 3.30ին : Ընդունուեցան նախ երկու առաջարկներ : Ինչ էր Եւրոպա ուղևորող երեսփոխանական պատուիրակութեան պաշտօն տալ որ Եւրոպական խորհրդարաններու մօտ ձեռնարկներ ընէ ազգերու երջանկութիւնը երաշխաւորող և հանրային խաղաղութիւնը պահպանող միջազգային երեսփ. ժողովի մը կազմութեան համար : Միւսն էր նոյն պատուիրակութեան պաշտօն տալ Օսմ. Խորհրդարանին բարեկամական զգացումներն հաղորդել Անգղ. Խորհրդարանին : Յետոյ քանի մը երեսփոխաններ շողենաւ գացին ողջերթ մաղթել պատուիրակութեան : Վարչապետական զիր մը, պատասխանելով անհատապէս իրեն զիմող երեսփոխանի մը, կը յայտարարէր թէ զօրքերը Այվալըզի մէջ բռնութիւն ի գործ չեն դրած : Բուռն յուզում յառաջ բերաւ այս : Վերջապէս խնդիրը փակուեցաւ Վարչապետը հարցապնդելու առաջարկ մը ընդունելով : Նկատելով որ Դատըքէօյի քարափին Քաղաքապետութեան յանձնումը յապաղեցաւ և Մերակոյտը կը մերժէ դայն ինչ ինչ նկատումներով, որոշուեցաւ եղելութիւնը Կառավարութեան ծանուցանել : Գործադուլի օրինագծին վրայ տեղեկութիւն տուաւ Հանրօգուտ գործերու նախարարութեան մէքթուպճի Ալի պէյ : Գործաւարներու սէնտիքայի կազմութիւնը, զոր կառավարութիւնը արգելած և յանձնաժողովը արտօնած էր, բուռն վիճարանութիւն յառաջ բերաւ : Վերջապէս ձեռնարկուեցաւ օրինագծին յօդուած առ յօդուած քննութեան, և առաջին վեց յօդուածները նոյնութեամբ ընդունուեցան, բացի երրորդէն, ուր նշանակուած չորեքօրեայ պայմանագրով երեքօրեայի փոխուեցաւ : Դադարէ մը ետքը նիստը վերսկսաւ ժամը 7.30ին : Գործադուլի օրինագծին 7րդ յօդուածը նոյնութեամբ ընդունուեցաւ : Տրդին վրայ բաւական վէճ եղաւ : Հանրօգուտ գործերու նախարարութեան մէքթուպճին, Ներքին գործերու նախարարը և երեսփոխաններէ ոմանք այս երկրին համար անպատեհ և վնասակար նկատեցին գործաւորական սէնտիքայի կազմութիւնը, մինչ ուրիշներ պատճառ մը չտեսան դայն արգելելու, ցորչափ այն բռնութիւն և սպառնալիք ի գործ չչնէ : Վերջա-

պէս խնդիրը քուէի դրուեցաւ և որոշուեցաւ արգելել և Բայց դորժադուլ քաջալերողներու պատիժը ջնջելու առաջարկ մը ընդունուեցաւ, և ըստ այնմ պիտի բարեփոխուի յօդուածը : Մնացեալ 6 յօդուածներն ալ նոյնութեամբ ընդունուեցան բաց ի 11րդէն և 13րդէն, որոնք բարեփոխուեցան : Յետոյ ի նկատ առնուեցաւ զինուորական տուրքի խնդիրը : Բայց քիչ յետոյ ժամանակի չգոյութեան պատճառով չաքաթ օրուան յետաձգուեցաւ :

Մայրաքաղաք . Կառավարութիւնը կը խորհի ամիս մը ևս երկարաձգել Խորհրդարանի նստաշրջանը : — Կրեւտէի պաշտպան չորս տէրութեանց դեսպանները Կրեւտէի խնդրին լուծման մասին իրենց տէրութիւններուն գիտաւորութիւնը պարզող պատասխան-ձանուցադրերը երկուշաբթի Բ. Դրան յանձնեցին : — Սոֆիայի համալսարանէն և Պուլկարի զանազան կողմերէն իւր հազար ուսանողներ Կ. պոլիս պիտի գան՝ Յուլ. 10ին Սահմանադրութեան տարեդարձի հանդէսներուն ներկայ գտնուելու համար : Օսմ. Համալսարանին կողմէ վեց ուսուցիչներէ յանձնաժողով մը կազմուած է, պէտք եղած հիւրասիրութիւնը կատարելու համար : — Ֆիւշէնկանէի պաշտօնեաներէն հարկւրապետ Դրիգոր էֆ., որ Զէքի փաշայի և այլոց մեքենայութեամբ պաշտօնանկ եղած էր, իր պաշտօնին մէջ վերահաստատուեցաւ : — Անմէտ Րիզա պէյ Պարսիկ աղատականներէ պաշտօն ընդունած է Պարսկական Սահմանադրութեան մասին օտար Պետութեանց մօտ բարեխօսելու համար : — Սէլանիկի երեսփոխան Զավիտ պէյ Ելեմտական նախարար կարգուեցաւ, և անցեալ կիրակի ձեռնարկեց իր պաշտօնին : Ն. Վսեմութիւնը հրամայեց որ այսուհետեւ բոլոր պաշտօնեաները առաւօտեան ժամը 2ին (Ը. Թ.) գործի սկսին, 4½-6 դադար ընեն և 6-10 աշխատին : — Դատական նորընտիր նախարար Նէճմէտտին պէյ խոստովանեց ըրած է կարևոր բարենորոգումներ մտցնել դատարաններուն մէջ, այնպէս որ Եւրոպական Բախիշ-Լաֆիշները ինքնին դադրին գոյութիւն ունենալէ մեր երկրին մէջ : Այս բարենորոգումներուն համար յանձնախումբ մը կազմուած է դատական պաշտօնատան մէջ, որու կ'անդամակցին նաև Կոմս Օսթրոբոկ և Դրիգոր Զօհրապ էֆ. : — Ծերակոյտը կը խորհի ըստ կարելոյն թեթևեցնել Մամուլի օրէնքը : — Ելեմտական նախարարութիւնը Բերայի Թագսիի դօրանոցը և մարզարանը ի վաճառ հանեց : — Պատեւադմական ատեաններու դործերը քանի մը չաքաթէն պիտի աւարտին, և քանի մը մահապարտներ

պիտի կախուին այն ատեն : — Ապտիւլ Համիտի հրացանակիրներէն բանտարկուած Սինան պէյի կինը և ազգականուհի մը ու Հայ տիկին մը այցելութեան պատրուակով բանտը դացին, և Հայ կինը իր հազած Լաշաֆը Սինան պէյին հազցնելով փորձեց փախցնել զայն : Դաւաճանութիւնը յայտնուեցաւ և կինները ձերբակալուեցան : — Ապտիւլ Համիտի գոյքերը կը ծախուին աճուրդով և չնչին զինով, Երկու թութակներ ծախուեցան 40 ոսկիի : Ասոնց մին սորված էր երգել Համիտի քայլերգը, և միւսը միշտ կը սուլէ Փաշալար, Էֆ Եաշ :

Նահանգներ . Հորանէ կը հեռագրուի թէ, Հորան գաւառի կեդրոնին մէջ դառնուած 50 Զէքէս ոստիկան-զինուորներ, վախճալով որ Արաքսին իրենց վրայ կը յարձակին, իրենց գէնքերով փախան : Դաւառին կեդրոնին մէջ 5 ոստիկան զինուոր միայն մնաց : — Հալէպէ կը գրուի թէ այն յանձնաժողովը որ պաշտօն ունէր Դաւապայի կոտորածներու մասին քննութիւն ընել, ձերբակալել տուած է 50 յանցաւորներ, որոնց մէջ կը գտնուին կոտորածին զլուաւոր դերակատարները, Գոշկը Ապտիւլ Սամէտ, Սնտիոքցի Շէյխ Քեամիլ և Ապտի, Յանձնաժողովը իրենց տէրերուն դարձուց նաև աւարի տրուած գոյքերը : — Ատանայի նիւթական յիւսու ճշդելու և այրած շէնքերուն յատակադիրը պատրաստելու համար Ներքին գործոց նախարարը հրաման ըրաւ Ատանայի կուսակալին, որ տեղւոյն քարտէսը անմիջապէս պատրաստելով դրկէ : Այրած տուներուն տեղը Կառավարութիւնը միայնակ բնակարաններ պիտի շինէ այնպիսի ձեւով որ անոնց տէրերը կարող ըլլան յետոյ ուրիշ յարկեր աւելցնել անոնց վրայ : — Կիլիկիոյ կարօտեալներուն 100,000 ոսկիի նոր նպաստ մը ևս պիտի բաժնուի Երկրագործարմատունէն և կամ Օսմ. ուրիշ գրամատունէ մը փոխառութեամբ : Առայժմ 50,000 ոսկիի վարկ մը բանալու պէտք տեսնուած է : — Ատանայէ կը հեռագրուի Յնս. 24 թուականով թէ նոյն քաղաքին մէջ ձերբակալուած են 246 Իսլամ, 42 ոչ-Իսլամ : Դոզանի, Ճէպէլ-Պէրէքէթի, Մէրսինի և Դարախալուի մէջ՝ 180 Իսլամ և 56 ոչ-Իսլամ : — Ըստ Լէվանի Հիւրէլի ստացած տեղեկութեան, Արքեպիսկոպոսի կղզիներու կուսակալութեան հրամաններ տրուած են Թէմէթթիի տուրքին ենթակիւ հոն բնակող բոլոր Հիւլէնները : — Թաւ կը դրէ որ Բ. Դուռը կը յայտարարէ թէ կ'ուղէ որ միջազգային զինուորներուն կղզիէն հեռանալէն առաջ Կրեւտէի կացութիւնը կարգադրուի ինքնօրինութեան հիման վրայ տէրութեանց հետ համաձայնութեամբ, բայց թող պիտի չտայ որ Թուրքիոյ իրաւունք-

ները ֆնասուին և երրորդ տէրութիւն մը տիրա-
նայ կղզիին : — Այվալըզի մէջ ցարդ դրաւուեր են
1,400 Կրա հրացան , 600 քաշ վառօդ և մեծաքա-
նակ փամփուշտ : — Սէրէզի մէջ Յոյն մը տեղւոյն
Յունական թատրոնին դրան վրայ ծածանող Օսմ.
դրօշը վար առնելով պատուեր և ոտքին տակ նե-
տելով կոխկռտեր է : Ներկայ գտնուող ոստիկան-
ներն ու ժողովուրդը անտարբեր դիտեր են զայս :
— Եւթէնի մէջ ապստամբ երեք ցեղեր անձնատուր
եղեր են , և յայտարարել են թէ պատրաստ են ի-
րենց կողմադած իրերը ետ դարձնել , Հանգար-
տութիւն հաստատուել է ամէն տեղ և սկսուել է
նորոգել հեռագրական գիծերը որոնք խորտակուած
էին : — Իփէք գաւառին Սթրալճա գիւղի բնակիչ-
ները չուղելով որ նոր մարդահամար կատարուի ,
կըսէ Սէլանիի Զէմա լրագիրը , ընդդիմացան կա-
ռավարական պաշտօնեաներուն , ուստի երկու ա-
րագահարուած թնդանօթ և երկու վաշտ զօրք
դրկուեցան գիւղին վրայ : Երբ զօրքը գիւղին մօ-
տեցաւ , բնակիչները , որոնք ամբացած էին իրենց
աշտարակներուն մէջ , սկսան զէնք պարպել զօր-
քերուն վրայ : Ասոր վրայ ճալիտ փաշա և Իփէքի
կառավարիչ և զինուորական հրամանատար Իսմաիլ
Հազըր պէյ բաւականաչափ զօրք և ռազմանիւթ
առնելով այն կողմը դաշին ըմբոսաներուն յենա-
կէան եղող աշտարակները քանդելու համար : —
Տէյէ Թէլէրէֆ կը գրէ թէ ճալիտ փաշայի հրամա-
նին ներքեւ գտնուող հեռակալ զօրաց երեք գուն-
դերը Իփէքի և Եաքովայի կողմերը յաղթուեցան
Ալպանիացիներէն : Անոր հրամանին ներքեւ գոր-
ծող 14 սպաներ և 350 զինուորներ սպաննուե-
ցան : Ապստամբ Ալպանիացիք 14,000 հոգի են և
կը յայտարարեն թէ զէնքէն պիտի ըլլան այն ա-
տեն միայն՝ երբ բանտարկեալներն ազատ արձակ-
ուին և իրենց կատարեալ խնդիրներուն տրուի :
— Պաղտատէ կը հեռագրուի թէ արիւնալից կռիւ
մը տեղի ունեցած է երկու ցեղերու մէջտեղ , Եր-
կու կողմէ սպաննուած են 130 հոգի : — Իսքէն-
տէրունի գայմազամ անուանուեցաւ Պաղպէքի
գայմազամ էտէմ պէյ : — Տիրապէքիի նահանգին
կեդրոնական նախ պանուանուեցաւ Կրթական նա-
խարարութեան Խորհուրդին նախորդ անգամ Հայ-
տարիզատէ Իպրահիմ էֆ. : — Երուսաղէմի նախ պ
անուանուեցաւ Պէրաթի նախորդ նախ պ Մահմուտ
Ֆէրիտ էֆ. : — Հորանէ Յնա. 28 թուականով կը
հեռագրուի Թաֆնի. «Արաբները այսօր կը փճացնեն
Կառավարութեան պաշտօնարանին շուրջ գտնուող
հունձքերը :» — «Առնաւուտ Օրթոդոքսները ,» կը-
սէ Թ. Հաֆէթաֆ , «կը խնդրեն Պատրիարքին դիմումը

ընդհանուրին չվերագրել , վասն զի , կ'ըսէ Պատրիար-
քարանը ամէն պարագայի մէջ մեր նուիրական ու
հասարակաց հայրենիքին համար վտանգաւոր ծրա-
դրի մը կը հետեւի ուսուցման մասին , և մենք ունէ
կապ չունինք այդ Պատրիարքարանին հետ . նաև
գիտողութիւն մը պիտի չընենք ուսման այն ծրա-
դրին դոր Կառավարութիւնը պիտի սահմանէ՝ պե-
տական նախնական վարժարաններուն մէջ ազգա-
յին լեզուն ուսուցանելու պայմանով :»

Ա. Ե. Բ. Կարժէ յիշատակել Թէ Պլմէնի ե-
կեղեցիին Ֆէրմանը , որ Ազգապետարան յանձ-
նուեցաւ , առաջինն է զոր իր Աւետ. հպատակնե-
րուն շնորհեց Թուրքիոյ նոր գահակալը Սուլթան
Մուհամմէտ Ե. (Րէշատ) : — Թալասի Ամերիկեան
աղջկանց Բարձր. Վարժարանին մէջ Յնա. 14ին Օր.
Եւզինէ Պետրոսեանի առաջնորդութեամբ նուա-
գահանդէս մը տրուած է ի նպաստ Ատանայի
արկածեալներուն : Յունիս 16ին տեղի ունեցած է
գպրոցներու ամալերջի հանդէսը , և երկու Հայ և
մէկ Յոյն աղջիկներ և չորս Հայ երիտասարդներ
վկայական ստացած են : — Կեդր. Թուրքիոյ Գո-
լէճի ընթացաւարաններուն վկայականի բաշխման
հանդէսը տեղի ունեցած է Յուլիս 1ին : — Յու-
նիս 20ին Այնթապի Գայաճըզ եկեղեցիին մէջ
ի յիշատակ Փրոֆ. Ս. Լեւոնեանի պաշտօն մը կա-
տարուած է , և Փրոֆ. Ա. և Զ. Պէդէհան Մր.
Կուտսէլ , Վեր. Պիւլպիւկեան և Տոքթ. Յ. Նա-
զարեան բանախօսած են : — Ատաբազարի Հայուհ-
եաց վարժարանի ամալերջի հանդէսը տեղի ունե-
ցած է Յունիս 30ին : Բանախօսած են Փրոֆ. Ար-
բահամ Տէր Յակոբեան և Վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան :
Տիկնայք Րոզալիա Լեւոնեան և Հոփիսիմէ Զ.
Պետրոսեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բարե-
կամներու ցուցած համակրութեան համար :

Հայ Ժող. Պատրիարք Հայրը երեքշաբթի այցե-
լեց Եէյլս իւլ Իսլամին , Եւեմատական և Կրթական
նախարարներուն , և իւրաքանչիւրի պաշտօնին
վերաբերեալ խնդիրներու շուրջ օգտակար խօսակ-
ցութիւններ տեղի ունեցան : — Ներքին գործերու
և Դատական նախարարները հինգշաբթի այցելեցին
Պատրիարք Հօր , որ ի մէջ այլոց Պատրիարքարա-
նի իրաւանց խնդրին առթիւ բողոքելով՝ ըսաւ
թէ իրեն անկարելի է ներկայ պաշտաններով Պատ-
րիարքութիւն ընել : Երկու նախարարներն ալ
շատ յուսադրիչ խօստուամներ ըրին Պատրիարքին :
Ն. Սրբազնութիւնը նոյն օրը այցելեց Արտաքին
գործոց նախարարին , որ կարգ մը կենսական խն-
դիրներու վրայ խօսակցելու համար իր ապա-
բանքը հրաւիրեց Պատրիարք Հայրը երկու ժողո-

վականներով մէկտեղ, — Դուրեան Սրբազանը փոխադարձաբար այցելեց նաև Մանուկ Շէվքէթ փաշայի, և աղբուսապէս յայտարարեց իր յուսախաբութիւնը Պատերազմական ատենանէն և բողոքեց Մուշեղ Եպս.ի համար տրուած վճիռին դէմ: Փաշան մեղմաբար խօսքերով յուսադրեց Պատրիարքը, ու վստահացուց թէ այդ խնդիրները պիտի կարգադրուին: — Խառն ժողովն իր մէկ նիստին մէջ նկատողութեան առնելով կրթական խնդիրը, մասնաւոր ըրաւ մասնաւորապէս սա կէտը թէ, քանի որ Ազգ. Սահմանադրութիւնը Հայ վարժարանները ուղղակի Ուսումն. Խորհրդի հսկողութեան կ'ենթարկէ և այդ առանձնաշնորհումները այսօր կը կապտուին, Պատրիարքարանը պէտք է ամէն հնարաւոր միջոցներ գործածէ պաշտպանելու համար Ազգ. իրաւասութիւնները: — Հալէպի կաթողիկոսական փոխանորդ Շահէ Վրդ.ը իր բարեքաջխատութեան համար Խառն ժողովի գնահատութեանը արժանացած է: — Ատանայի Պատրիարքական քննիչ-պատուիրակութեան Սարգիս Սուրին արգելուած է մայրաքաղաքս վերադառնալ, զի Ատանայի կուսակալը Ներքին գործերու նախարարին հրամանին համաձայն կը պահանջէ Սարգիս Սուրինէ, որ Ատանայի խժոժութեանց մասին իրեն դրած տեղեկագիրները հերքէ, սպա թէ ոչ Պատերազմական Ատենային յանձնուի: — Յաւ ի սիրտ կը ծանուցանենք ողբալի կորուստը հանրածանօթ զրազէտ Տիգրան էֆ. Եէլքէնճեանի, որ չորեքշաբթի կնքեց իր մահկանացուն 48 տարեկան հասակին մէջ: Մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք հանգուցեալին պարագայից: — Ամերիկայի Հէվընհիլ քաղաքի Հայ գաղութէն 26, Նալլը Խոնի ազգայիններէն 20, Ռուսական դրամատունէն 100, և Կովկասէ 250 ոսկի ղրկուած է Ատանայի կարօտելոց համար: — Ռուսճուքի մէջ հանդանակուած 3,000 ֆրանքէն 2,000ը, և Փարիզէ 8,500 և Ամերիկայէ 6,250 ֆր. Պատրիարքարան ղրկուած է: — Կիլիկիոյ մերկերուն համար հանդերձեղէն հաւաքող յանձնախումբը 3,000 կտորէ աւելի հագուստ կայն հաւաքած ու ղրկած է, և դեռ կը շարունակէ հանգանակութիւնը: — Սկիւտարցի քանի մը Թուրքեր առեւանգեցին 13 տարեկան աղջիկ մը, և զայն բռնի իսլամացնելով ամուսնացնել կ'ուզեն: Պատրիարքարանը թագրիրով մը պահանջած է աղջիկը, որ սակայն դեռ յանձնուած չէ: — Հաճընի Առաջնորդը բայ նամակով մը և շատ ստոյգ ու ջախջախիչ փաստերով հերքած է Ատանայի նախորդ կուսակալին զրպարտիչ ամբաստանութիւնը, որով անիկա ապստամբ անուանած է:

Հաճընի ժողովուրդը Ն. Գերապատուութիւնը ուրիշ երեւելի Հայերու հետ բանտարկուած է Ատանա: Վանայ Առաջնորդն ալ դատարան կանչուած է իրրեւ հեղինակ քաղաքը անապահով ներկայացնող լուրերու: — Հալէպի Խալական ընդհ. հիպատոսը այցելած է Իսքէնտէրուն, Գըրըզխան Տէօրթ եօլ և Բէսապ, ու այն տեղերու խժոժութիւնները անձամբ քննած է: — Հայոց առաջնորդական փոխանորդները որոնք պէրաթ չունին, պիտի չկարենան մասնակցիլ Խառն ժողովներուն, իսկ Առաջնորդները և Տեղապարհները կրնան ներկայ ըլլալ: — Ատանայի մէջ վերաւորուած 150 Խարրերգցիներ Խարրերգ վերադարձած են: Ասոնցմէ երկուքը մեռած են և մնացեալներուն մեծ մասը ժանտաւտնդէ բռնուած: — Խարրերգէ, Սղերգէ և Բաղէշէ հեռագրուած է Պատրիարքարան թէ, զինուորական տուրքերը դանձելու համար խտտութիւններ ի դործ կը դրուին Հայերը կը բանտարկուին բազմութեամբ: Տիար պէքիրէ ալ նոյն եղանակաւ կը գանձուին զինուորական տուրքերը: — Խարրերգի մէջ առաւօտ Հայու մը դրան առջև Թուրքի մը կտրուած գլուխ տեսնուած է: Բազմութիւնը կը յուզուի սպանութիւնը Հայոց վերագրելով: Բայց սպանեալին կից հասնելով հաստատած է թէ իր էրկան ընկեր քանի մը Թուրքերը իրիկունը եկած և տարած էլ զայն: Մատնանշուած Թուրքերը ձերբակալուած և և արեան նշաններ տեսնուած են անոնց վրայ: — Թէհրանի մէջ Երեսփ. ընտրութեան օրինադիմ պատրաստող յանձնախումբը միայն մէկ Հայ երեսփոխանի ընտրութիւնը ապահոված է, սակայն ալ աւել տեղերէ հասած բողոքներու վրայ յոյս կ'որ երկու երեսփոխան ընտրուին: — Թիֆլիս մէջ «Հայ մամուլի և գրականութեան ներկայացուցիչներ»ու ժողով մը կազմուած է, խորհուրդ համար թէ ինչպէս պէտք է ներկայանալ Կաթողիկոսին: Միայն պարզ այցելութիւն մը պէտք տալ թէ ուղերձով մը ներկայացնել նաև Կաթողնորութեան պատգամաւոր ժողովի կողմէ մշակուած բաղձանքները: Ժողովը որոշ եզրակացութեան մը գալ չկարենալով ցրուած է: — Ռուսաստանի մէջ Թրքահայ փախստականներուն օր պայմանաժամ տրուած է երկրէն մեկնելու Մանթաշեան և Ընկ. գործարանը փակուած է, բանւորներ 10 օրէն պիտի հեռանան Պաթումէ:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏԵՐԱՒԵՒ Ա. ՅԱՅՈՐ ՊՅՈՅԱՅԱՆ

Ֆինանսերը եղուշու, Ամերիկան խան

Զարգարեան Եղբարց Ազատ Մատենադար . Թիւ 17 , Հայ Հերոսի Արշաւանէ (Աշուղ Շահնազար) Լ. Տոլատոյի յառաջարանով : Էջ 78 , գին 3 դահ. : Թիւ 18 , Յրանէ : Թիւ 19 Պարեւաշ կամ Չարշապէ Արշին Աշա (Պոլսական կեանքէ) . Կատակերգութիւն 3 արար : Եր. Օսեան և Միք. Կիւրճեան : Էջ 48 , գին 3 դահ. : Թիւ 19 , Լեւոն Թաւրիշի Պարսկա Ռոստ Սինոբի Բանարանէն : Դաղղիւրէնէ թարգմանեց Միհրան Հէօքէլէկեան : Էջ 46 , գին 1 դահ. :

Ե: Ք. Ընկերակցութեան խորթի ժողով, ժամ 7.30 (Ը. Թ.), Անգլիական Միջին Հատուղի մէջ, ի Գում գարու : Ընկերութեան, ժամ 8 :

Պրահայ Բառերէր : Պատկերազարդ : Իշխան Գումիտան Լուսինեան : Հրատարակուեցաւ 14րդ պրակը , 1 դահ. ամբողջը պիտի լրացանայ 120 պրակէ (2,000 էջ) : Բաժնեդին 20 ֆրանք , դաւառներու համար 23 , ծախքը հրատարակչին վրայ : Կեդրոնատեղի Արծիւ գրավաճառանոց : Կը գտնուի ամէն գրավաճառի և լրագրավաճառի քով :

Ուրու-Վիլի ի Ուրու-Վիլի Վի Մի-Էստի Տին ի Մի-Էստի (Ընդհանուր Եղբարակցութիւն և Քրիստոնէական Կրօնի Հիմնադիրը) : Էջ 88 , գին 2 դահ. : Օսմանեան տառով ու բարբառով այս գործը , ինչպէս անունէն իսկ յայտնի է , ընդհանուր եղբարակցութեան դաղափարին և անոր մեծ ծաւալչին վրայ կը խօսի յանկուցիչ կերպով : Վաճառման կեդրոնատեղին է , Պայպըլ Հատու :

ԿԱՐԵԻՈՐ ԳՐՊԱՆԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԵՐԳԱՐԱՆ

Շատեր կը փափաքին փոքր զիրքով եւս հրա-
տարակուսած տեսնել Հայերէն հոգեւոր նոր երգա-
րանը, որ 424 երգ կը պարունակէ և որու երգե-
րէն չստեր, ինչպէս յայտնի է, լոկոբովին նոր
են: Գրպանի այս հրատարակութենէն, որու գինը
5 դահ. պիտի ըլլայ, գնել ուղղող անհատներ, [եկե-
ղեցիներ և ընկերութիւններ] կը հաճին արդեօք
անխնայ գրել մեզի և ըսել թէ՛ «քանի» օրինակ
պիտի ստացարկն, վճարելու պայմանով երբ զիրքը
պատրաստ ըլլայ: Եթէ ապագոյնքներու համա-
դուարը գոհացուցիչ կամ քաջաբերական ըլլայ,
դործի պիտի ձեռնարկուի անմիջապէս, և զիրքը
հրապարակ պիտի հանուի աշխան սկիզբները:

Ճ. Բ. Զեբէ+

Թէյի մեծ վաճառատուն, Կ. Պոլիս, Ճէլալ պէյ
խանին տակ:

Վաճառատունիս թէյերը ուղակի կը ներմուծ-
ուին Չինաստանէ, Սէյլանէ, Հնդկաստանէ, Ճա-
վայէ և Ճարմէ:

Ամենէն զմուտարաններն իսկ կրնանք էգոհա-
ցընել մեր թէյերու թարմութեամբ, հոտովն ու
համովը: Մանուսնդ վնասեցէք խառնուրդներն,
որ կը ծախենք մեծ ու փոքր քանակութեամբ և
ամենէն նպաստաւոր դիմելով, Ձեր հիւրերուն փո-
խանակ վնասակար ոգիկից ըմպելի հրամցնելու,
մեծարեցէք զանոնք օգտակար թէյերով:

Ուշադրութիւն մարդային: 36—52

Կ. Եափուէան

Յ. Իսաֆուէան

ԹԴԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՔԱՐՏ- ԾԱԽՈՂՆԵՐՈՒՆ

Միացոյն թէ բաղժագոյն գեղեցիկ դէմ-
քերու, ծաղիկներու, տեսարաններու, ևն.
պատկեր կրող զանազան տեսակ և զանազան
գնով 1,000 քարտ կը գրկուի մէկ ոսկինոց
թղթատարական չէքի մը (մանտափոսթ) փո-
խարէն, 100 քարտ իբրեւ նմոյշ՝ մէկ դահ.նոց
20 թղթագրոյմի փոխարէն: Թղթատարի
ծախքը մեր վրայ:

Հասցէ

Etablissement Horticole de Thérapia,
Cons/ple. 4-5

ԱՂԶԱՆՅ ԱՍԵՐԻԿ ԲԱՐՁՐ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

ԹԱՆԱՍ

Թալասի զիրքը ծովուն մակերեսէն 4,000 ուր
բարձր է: Վարժարանս Թալասի շաւաղոյն զիրքին
վրայ կառուցուած ըլլալով՝ օգն ու ջուրը յոյժ
ստողջարար են: Վարժարանիս նպատակն է
կրթեալ տանտիկիներ և դաստիարակութեան
գործին լուրջ օժանդակներ պատրաստել: Աղ-
ջկանց մտաւորական և բարոյական զարգացման
յաւ հոգ կը տարուի: Կ'աւանդուին Անգլիերէն,
Հայերէն, Յունարէն (Յոյներու համար) և Թուր-
քերէն լեզուներ, այլ և այլ պիտանի գիտութիւն-
ներ և երաժշտութիւն: Հայերէնի դասընթացքը
Ատարազարի Հայուհեաց Վարժարանին դասըն-
թացքի աստիճանին բարձրացած է: Վարժարանիս
յառաջիկայ տարեչրջանը կ'սկսի Սեպ. 8ին (Ը. Ե.):
Մանրաման տեղեկութեանց համար դիմել Տնօրէ-
նուհի Միս Ս. Ն. Լակրիճի, Թալաս: 1—5

Իւսկիւտարի Հայ-Աւետարանական ժողովրդա-
յին երկսեռ դպրոցին համար կ'ուղուի փորձառու
վարժուհի մը, որ զիսնայ Հայերէն և Անգլիերէն
լեզուները նաեւ նախակրթարանի մը անհրաժեշտ
ուսուցիչները: Պայմաններու համար դիմել Պայպը
Հաուզ թիւ 16 Սամուէլ Էֆ. Յարութիւնեանի: